

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti

Katedra za muzeologiju

Katedra za bibliotekarstvo

IZLOŽBENA DJELATNOST NARODNIH KNJIŽNICA

GRADA ZAGREBA

INTERDISCIPLINARAN DIPLOMSKI RAD

Mentorica: dr.sc. Žarka Vujić, red. prof.

Komentorica: dr.sc. Jadranka Lasić-Lazić, red. prof.

Studentica: Sara Tomas

Zagreb, srpanj, 2018.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Definiranje narodne knjižnice kao zasebne vrste	3
2.1. Službe i usluge za korisnike narodnih knjižnica u Zagrebu	5
2.2. Povijest i sadašnjost narodnih knjižnica u Zagrebu.....	7
3. Definicija izložbe te različita tipologija izlaganja prema Maroeviću.....	10
3.1. Osnovni izložbeni elementi	12
4. Korisnici narodnih knjižnica kao potencijalni i djelomično i stvarni korisnici knjižničnih izložaba.....	16
5. Usporedba izložbene djelatnosti u muzejima i galerijama te u narodnim knjižnicama ...	18
5.1. Prostor i raspolaganje	18
5.2. Osoblje.....	20
5.3. Izložbena građa u narodnim knjižnicama	21
5.3.1. Tipologija knjižničnih izložaba.....	22
5.3.2. Dokumentiranje knjižničnih izložaba.....	25
6. Stanje izložbene djelatnosti u Hrvatskoj na temelju istraživanja iz 2010. godine	26
7. Istraživanje stanja izložbene djelatnosti deset zagrebačkih narodnih knjižnica danas (2017/2018).....	28
7.1. Cilj i svrha istraživanja	28
7.2. Istraživačka pitanja	28
7.3. Metodologija istraživanja	28
7.3.1. Metoda.....	28
7.3.2. Uzorak	28
7.3.3. Instrumenti	32
7.3.4. Tijek istraživanja	33
7.3.5. Rezultati istraživanja	33
7.4. Zaključak istraživanja.....	57

8. Zaključak.....	61
9. Literatura	62
10. Prilozi	65
Popis kratica	68

Sažetak

U ovom radu se govori o izložbenoj djelatnosti u narodnim knjižnicama grada Zagreba. Donose se definicije narodne knjižnice i prikaz izložbene djelatnosti u Knjižnicama grada Zagreba, kao dio ostalih djelatnosti. Donosi se i definicija izložbe, a potom i muzejske izložbe. Preuzimanjem terminologije iz muzeološke literature, utvrđuje se knjižnična izložbena djelatnost i prikazuje se ono bitno – prostor, osoblje, izložbena građa, tipologija izložaba, dokumentacija i dr. U radu se prikazuje dva istraživanja o izložbenoj djelatnosti u narodnim knjižnicama, jedan, iz 2010., a drugi iz 2018. godine. Novije istraživanje, putem intervjua, želi odgovoriti na pitanja imaju li knjižnice dobre uvjete za postavljanje izložaba u odnosu na muzeje, poštuje li knjižnična izložbena djelatnost zakonitosti muzejske izložbene djelatnosti i kakvo je znanje osoba koje se bave knjižničnom izložbenom djelatnošću i postoje li uopće prepreke i problemi knjižnične izložbene djelatnosti.

Ključne riječi: narodna knjižnica, Knjižnice grada Zagreba, izložba, muzejska izložbena djelatnost, knjižnična izložbena djelatnost, intervju

Summary

This master's thesis is going to deal with exhibition activities in public libraries in Zagreb. It will provide definitions of a public library and a display of exhibition activity in Zagreb City Libraries as a part of other activities. It is also going to provide a definition of an exhibition, as well as a definition of a museum exhibition. Library exhibition activity will be determined by using the terminology of museological literature. It will also focus on space, staff, exhibition materials, typology of exhibitions, documentation and other. The thesis will present two research projects on exhibition activity in the public libraries – one from 2010, and the other from 2018. The latter, via interview, answers the questions such as: if libraries have good conditions to set up exhibitions compared to museums, if library exhibition activity meets the rules of museum exhibition activity, what the knowledge of people working in library exhibition activity is like, and whether obstacles and problems in library exhibition activity even exist.

Keywords: public library, Zagreb City Libraries, exhibition, museum exhibition activity, library exhibition activity, interview

1. Uvod

Namjera pisanja ovog diplomskog rada jest povezivanje dviju struka – bibliotekarstva i muzeologije, od muzejske izložbene djelatnosti do knjižnične izložbene djelatnosti. Izložbe i izložbena djelatnost svoje zakonitosti pronalazi u području muzeologije. Izložbena djelatnost u knjižnicama nije prepoznata kao zasebna djelatnost već svoje mjesto pronalazi u okviru ostalih knjižničnih djelatnosti. Ne postoje uvriježeni termini i zakonitosti kojih se izložba u knjižnici treba držati već se preuzima iz muzeološke literature i prilagođava knjižnicama. Izložbe svoje mjesto najčešće pronalaze u narodnim knjižnicama zbog širokog spektra znanja, građe i otvorenosti prema svim dobnim skupinama i manjinama. Stoga će se u radu prikazati stanje izložbene djelatnosti u narodnim knjižnicama te ograničiti na Knjižnice grada Zagreba.

Rad se može podijeliti na teoretski i praktični dio. Teoretski dio obuhvaća četiri tematske cjeline. Započinje postavljanjem definicije narodne knjižnice kao zasebne vrste te prikaza njenih zadaća. Kroz povijest i sadašnjost narodnih knjižnica u Zagrebu prikazalo se izložbena djelatnost kao sastavni dio ostalih djelatnosti. Treće poglavlje posvećeno je definiciji izložbe i izlaganje te osnovnoj tipologiji prema Maroeviću. Postoje različite klasifikacije muzejskih izložaba te se pokušalo neku od njih prenijeti i na knjižnične izložbe. Zatim se kratko prikazalo osnovne izložbene elemente muzejske izložbe, a zanimalo nas je kako se s tim elementima nosi knjižnična izložba. Četvrto poglavlje prikazuje korisnike narodnih knjižnica – potencijalne i stvarne korisnike knjižničnih izložaba. Nakon toga slijedi usporedba izložbene djelatnosti u muzejima i galerijama te narodnim knjižnicama kojom se želi odgovoriti na pitanje vezano za prostore na raspolaganju, osoblje, izložbenu građu, tipologiju izložaba te njihovu dokumentaciju.

U drugom dijelu rada donosi se pregled dvaju istraživanja. Ukratko se prikazuje istraživanje izložbene djelatnosti u svim narodnim knjižnicama u Hrvatskoj, koje je provela Milka Tica 2010. godine. Nakon toga slijedi metodološki dio rada u kojem se prikazuje istraživanje stanja izložbene djelatnosti u narodnim Knjižnicama grada Zagreba - KGZ. U tu svrhu, zbog brojnosti knjižnica koje su mogle sudjelovati u istraživanju, odabrano je deset reprezentanata koji zastupaju čitav grad. Ciljevi istraživanja su bili utvrditi u kojoj mjeri narodne knjižnice provode izložbenu djelatnost te detektirati eventualne prepreke i probleme s kojima se susreću narodne knjižnice po pitanju postavljanja izložbi – nedostatak stručne osobe, neadekvatan prostor, nedokumentiranje izložaba, tehnički problemi itd. Za prikupljanje podataka odabrana je istraživačka metoda strukturiranog intervjua. Odabrani uzorak istraživanja su bile Knjižnice

grada Zagreba: Knjižnica Medveščak, Knjižnica Vladimira Nazora, Čitaonica i galerija Vladimira Nazora, Knjižnica S. S. Kranjčevića, Knjižnica Marina Držića, Dječja knjižnica Marina Držića, Knjižnica Novi Zagreb, Knjižnica Sesvete, Knjižnica Knežija i Knjižnica Marije Jurić Zagorke.

2. Definiranje narodne knjižnice kao zasebne vrste

Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova (IFLA) vodeći je svjetski savez knjižničarskih udruženja, a osnovan je 1927. godine. IFLA je neovisna i neprofitna organizacija posvećena međunarodnoj suradnji i razvoju knjižničarstva. IFLA-ina definicija narodne knjižnice: *Narodna je knjižnica mjesno obavijesno središte, koje svojim korisnicima omogućuje neposredan pristup svim vrstama znanja i obavijesti.*¹ Narodne knjižnice zasnivaju se na jednakosti pristupa svima, bez obzira na dob, rasu, spol, vjeru, nacionalnost i dr. Postoji i skupina ljudi koji se ne mogu često služiti uslugama i građom knjižnica te se za njih moraju osigurati posebne službe. To su primjerice pripadnici jezičnih manjina, osobe s tjelesnim oštećenjima, bolesnici u bolnicama ili zatvorenici. Važno je da svi moraju naći građu za svoje potrebe. *Zbirke i službe moraju, uz tradicionalnu građu, obuhvaćati i sve odgovarajuće vrste nositelja obavijesti i suvremene tehnologije. Visoka kvaliteta i primjerenost mjesnim potrebama i uvjetima od temeljne su važnosti. Građa mora odražavati tekuća kretanja i društveni razvitak. Zbirke i službe ne smiju biti izložene bilo kakvom obliku ideološke, političke ili vjerske cenzure niti trgovačkim pritiscima.*²

U *Zakonu o knjižnicama*, donesenom 1997. godine, a objavljenom u Narodnim novinama, piše što sve knjižnična djelatnost obuhvaća:

- nabavu knjižnične građe,
- stručnu obradu, čuvanje i zaštitu knjižnične građe, te provođenje mjere zaštite knjižnične građe koja je kulturno dobro,
- izradu biltena, kataloga, bibliografija i drugih informacijskih pomagala,
- sudjelovanje u izradi skupnih kataloga i baza podataka,
- omogućavanje pristupačnosti knjižnične građe i informacija korisnicima prema njihovim potrebama i zahtjevima,
- osiguravanje korištenja i posudbe knjižnične građe, te protok informacija,
- poticanje i pomoć korisnicima pri izboru i korištenju knjižnične građe, informacijskih pomagala i izvora,
- vođenje dokumentacije o građi i korisnicima.³

¹ UNESCOv Manifest za narodne knjižnice 1994. Dostupno na:

http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm (09.19.2017.)

² Isto (09.19.2017.)

³ Zakon o knjižnicama – Narodne novine (online). Dostupno na:

U IFLA-inim smjernicama se razmatra o zakonskim i financijskim poticajima za rad knjižnice. Za narodnu knjižnicu najčešće je odgovorna lokalna vlast, no odgovornost može biti i na razini države. Narodne knjižnice bi trebale sudjelovati u mrežama s drugim knjižnicama i sličnim ustanovama. Pod temom suradnje i zajedničkog korištenja sredstava ističe se osiguravanje pristupa online katalogima drugih knjižnica. *Bitno je uspostavljanje formalnih veza s drugim organizacijama: školama, muzejima, arhivima, gospodarskim komorama. Tipovi povezanosti i/ili oblici suradnje sa školom uključuju zajedničko korištenje sredstava, zajedničko promicanje čitanja i pismenosti i suradnju pri planiranju programa.*⁴ Knjižnice putem suradnje s drugim ustanovama proširuju program rada, a posebno što se tiče korisnika.

Prostor narodne knjižnice bi trebao biti jasno označen prema potrebi knjižnice. IFLA-ine smjernice navode pojedine prostore za posebne namjene: odvojen prostor za djecu, odrasle, mlade i prostor namijenjen obiteljskim sadržajima, tihi prostor za učenje te prostor za sastajanje skupina (sve ovisno o vrsti odjela). Osim prostora, neophodno je razmatrati o osoblju. Osoblje mora imati jasno definirane dužnosti i odgovornosti, ali je važno stjecati specifične vještine koje nadilaze opći opis poslova. Kompetencije se mogu naučiti kroz praksu i stalno usavršavanje. U narodnoj knjižnici postoje sljedeće kategorije osoblja: *školorani knjižničari, pomoćno knjižničarsko osoblje, stručno neknižničarsko osoblje, pomoćno osoblje te se u ovom izdanju susrećemo s jednom novom kategorijom – pomoćno neknižničarsko osoblje.*⁵

IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice navodi temeljne zadaće koje se tiču opismenjavanja, informiranja, obrazovanja i kulture. U radu izdvajamo neke od njih koje se mogu povezati sa izložbama:

- stvaranje mogućnosti za osobni kreativni razvitak
- poticanje mašte i kreativnosti djece i mladih ljudi
- promicanje svijesti o kulturnom naslijeđu, uvažavanju umjetnosti, znanstvenih postignuća i inovacija

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_105_1616.html (09.10.2017.)

⁴ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011., str. 127.

⁵ Nav. djelo, 2011., str. 129.

- osiguranje pristupa kulturnim izvedbama svih izvedbenih umjetnosti.⁶

O narodnim knjižnicama pišu Radovan Vrana i Jasna Kovačević sljedeće: *Narodne knjižnice korisnicima (i onima koji će to tek postati) nude više od posudbe knjiga i uvida u referentne izvore; one ... postaju mjesta na kojima se odvijaju izložbe ...* Milka Tica govori o izložbama u narodnim knjižnicama i njihovom postavu u svim vrstama knjižnice od nacionalnih, narodnih, školskih, sveučilišnih do specijalnih. Najčešće, izložbe se mogu razgledati u narodnim knjižnicama koje osim posudbe knjižne i neknjižne građe imaju potrebu širiti komunikaciju i informacije na drugim medijima. Izložbena djelatnost u narodnim knjižnicama se svrstava pod informacijsko-komunikacijsku djelatnost i nije primarna djelatnost knjižnice. Zato postavljanje izložaba u knjižnicama povlači sa sobom znanja i umijeća različitih drugih struka kao što su muzeološka, umjetnička i druge srodne skupine. Iako su izložbe primarno muzejska djelatnost, krenuvši od samih početaka, izložbe su se postavljale u knjižnicama i prije muzeja.

2.1. Službe i usluge za korisnike narodnih knjižnica u Zagrebu

Prema *Strateškom planu Knjižnica grada Zagreba 2014.-2020.* definicija javne ustanove Knjižnice grada Zagreba odnosno KGZ-a jest da je to: *suvremeno organizirana mreža narodnih knjižnica u Hrvatskoj.* To je najveća ustanova među narodnim knjižnicama, a matična je za narodne i školske knjižnice u Gradu Zagrebu i zagrebačkoj županiji. Gradska knjižnica, osnovana 1907. godine, i Knjižnica Božidara Adžije, osnovana 1927. godine, najstarije su narodne knjižnice u Zagrebu. One čine jezgru mreže KGZ-a. Uz njih djeluje Bibliobusna služba s dva bibliobusa i dvanaest knjižnica sa ograncima na 42 lokacije. Ideja o jedinstvenoj mreži narodnih knjižnica u Zagrebu potječe iz 1967. godine kada je Gradska knjižnica počela izgradnju mreže pridruživanjem općinskih narodnih knjižnica do cjelovitog ostvarenja ideje 2007. godine.

Strateški plan piše o temeljnim zadaćama Knjižnica grada Zagreba koje su sljedeće: *osigurati dostupnost svim vrstama informacijama, širokom spektru znanja, kulturnoj svjetskoj i nacionalnoj baštini i raznovrsnim oblicima kulturne razonode kao osnove za učenje kroz život, neovisno odlučivanje i kulturni razvitak pojedinca.* Prema *Strateškom planu*, zbirke KGZ-a danas broje 2.986.499 jedinica građe, koje je u 2012. godini koristilo 133.957 članova, građana Zagreba i bliže okolice, ali i brojni znanstvenici i stručnjaci u Hrvatskoj.⁷

⁶ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. 2. hrvatsko izd., (prema 2. izmijenjenom izd. Izvornika). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. str. 106.

⁷ Strateški plan Knjižnica grada Zagreba 2014. – 2020.. Dostupno na:

Knjižnice grada Zagreba imaju kvalitetno izgrađen i vrijedan fond, koji je obogaćen, uz temeljne zbirke narodnih knjižnica, i posebnim vrijednim zbirkama. To su zavičajna zbirka *Zagrabiensia*, zbirka rijetkih knjiga i rukopisa *Rara* – jedna od najvrjednijih zbirki periodike u Hrvatskoj u kojoj se nalaze stara zagrebačka izdanja, zbirka audiovizualne građe i zbirke elektroničkih publikacija.

Knjižnice grada Zagreba pružaju osiguranu dostupnost informacija i publikacija. U svim svojim knjižnicama imaju stručno organiziranu službu koja pomaže korisnicima u boljem snalaženju. *Za osiguranu dostupnost informacija i publikacija, Knjižnice grada Zagreba imaju stručno organiziranu informacijsku službu za korisnike, koja usmenim savjetima, preporukama, elektroničkim putem te tiskanim uputama i publikacijama pomaže korisnicima.*⁸ Pokazuju posebnu brigu za djecu i mlade i osobe s invaliditetom. Nadalje, obavljaju stručni nadzor i pružaju pomoć kroz posebno organiziranu Matičnu službu koja osigurava stručnu pomoć, primjerice, pri opremanju i izgradnji knjižničnih prostora.

Veliku suradnju Knjižnica grada Zagreba uočavamo također iz podataka Strateškog plana. Knjižnice grada Zagreba su članica IFLA-e, zatim EBLIDA-e (Europski ured za knjižnične, informacijske i dokumentacijske usluge), IAML-a (Međunarodno udruženje glazbenih knjižnica), IASL-a (Međunarodno udruženje školskih knjižnica), IRA-e (Međunarodno čitateljsko udruženje).⁹ Povezujući konstantno narodne knjižnice s muzejskim sektorom, valja spomenuti kako KGZ osim suradnje s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom – NSK, drugim matičnim knjižnicama kao i drugim knjižnicama, surađuje i s ustanovama koje djeluju na području knjižničarstva, arhivistike, dokumentacije i informacijskih službi te muzeologije u Republici Hrvatskoj i svijetu.

Knjižnice grada Zagreba pružaju podršku cjeloživotnom obrazovanju građana putem raznih edukativnih programa. Uz obilježavanje važnih datuma, parlaonica, kvizova, glazbenih radionica itd., održavaju se kvalitetni kulturni programi, izložbe u galerijskim prostorima knjižnica i izvan njih, virtualne izložbe, a pritom je prisutna i suradnja sa stručnjacima različitih profila. Cilj je razviti potrebu za sudjelovanjem u kulturnim događanjima i razumijevanje važnosti očuvanja kulturnog naslijeđa i prirodnih bogatstva. U *Strateškom*

https://issuu.com/knjiznicegradzagreba/docs/strate_ki_plan_knji_nica_grada_z (05.06.2018.)

⁸ Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/o-nama/misija-vizija-i-strategija/222> (08.06.2018.)

⁹ Isto. Dostupno na: https://issuu.com/knjiznicegradzagreba/docs/strate_ki_plan_knji_nica_grada_z (05.06.2018.)

planu KGZ-a se navodi kako izložbene programe u knjižnicama financira Grad Zagreb, Ministarstvo kulture i Knjižnice grada Zagreba. Alemka Belan-Simić i Ivančica Đukec Kero pišu o stvaranju projekata i razvoju novih usluga KGZ-a sljedeće: o programu digitalizacije zavičajne baštine (2007.), portalu Digitalizirana zagrebačka baština (2008.), kanalu na YouTubeu (2007.), profilu na Facebooku (2010.), blogovima (Književni petak, Knjigom do krova...), novim mrežnim stranicama (2009.), koje omogućuju da svaka knjižnica, odjel ili zbirka samostalno postavlja i osuvremenjuje sadržaj stranica. Virtualiziraju se izložbe, tribine i druga događanja u knjižnici i objavljuju virtualne izložbe i video zapisi (2011.-) i dr.¹⁰

Uz dobre i pozitivne strane rada Knjižnica grada Zagreba, u Strateškom planu se navode i one negativne, odnosno slabosti iz SWOT analize (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats – snaga, slabosti, prilike, prijetnje) te ih valja spomenuti prije analize izložbene djelatnosti te mogućnosti prijetnji i problema prilikom postavljanja izložbi u narodnim knjižnicama. Nedostatak prostora, nedovoljno financiranje održavanja i opremanja postojećih knjižnica, nedovoljno financiranje nabave i zaštite građe, programa, djelatnika i njihovog usavršavanja, nedovoljno razvijeni odnosi s javnošću, nedovoljna istraživanja što se tiču potreba korisnika itd., sve su to trenutni nedostaci Knjižnica grada Zagreba.

2.2. Povijest i sadašnjost narodnih knjižnica u Zagrebu

Na temelju Članka 8. stavka 4. *Zakona o knjižnicama* (Narodne novine) doneseni su *Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj*. Kako bi se ukazalo na začetke izložbene djelatnosti i u knjižničnoj djelatnosti, navest ćemo članke koji nose takve informacije. Prema Članku 51. *Narodna knjižnica je dužna provoditi promidžbu, odnosno ... narodne knjižnice provode i pripremanje izložaba*. Članak 57. sadrži i odredbu: *osim posudbe, u okviru rada bibliobusa mogu se organizirati i izložbe*. U *Standardu za narodne knjižnice* u Članku 15., istoga Zakona, a koji se odnosi na Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu, između ostaloga stoji: *obavlja izdavačku, izložbenu i promotivnu djelatnost*.¹¹

Prva faza informatizacije KGZ-a, u sferi: *tribine, galerije i nakladništvo*, zabilježena je u trajanju od 1981.-1991. Najstariji pronađeni podatak koji se tiče početaka postavljanja izložaba u Knjižnicama grada Zagreba, je onaj iz 1948. od osnutka Knjižnice Vladimira

¹⁰ Belan-Simić, A., Đukec Kero, I. Strateško planiranje i javnozagovaračke aktivnosti Knjižnica grada Zagreba // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 58, 1/2(2015), str. 33-34.

¹¹ Zakon o knjižnicama – Narodne novine (online). Dostupno na:

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_105_1616.html (09.10.2017.)

Nazora. Da su knjižnice rano prihvatile izložbe kao dio svoje djelatnosti govori i podatak o Knjižnici Medveščak: *Godine 1980. mlada je knjižničarka ... postavila prvu izložbu u izloge Knjižnice.*¹² Istraživanje koje je provedeno u svibnju 2018. godine utvrdilo da se najviše izložaba, u Knjižnicama grada Zagreba, počelo postavljati doista 80-ih godina prošlog stoljeća.

Strateški plan Knjižnica grada Zagreba 2014.-2020. govori također o izložbenoj djelatnosti KGZ-a. Da se narodne knjižnice sve više bave izložbenom djelatnošću govori i podatak iz 2012. godine: ... u Knjižnicama grada Zagreba priređeno je više od 400 likovnih izložbi ...¹³

*Vrijedna građa i zanimljive teme, najčešće povezane s obljetnicama znamenitih književnika, umjetnika, znanstvenika te događaja, predstavljaju se u obliku tematskih izložbi već dugi niz godina u prostorima Knjižnica grada Zagreba*¹⁴. Kada se odmaknemo od samih početaka djelatnosti KGZ-a, uviđamo velik napredak što se tiče predstavljanja građe i dolazak digitalizacije. Dok se pojedina izložba priprema, koristi se građa koja se digitalizira, obrađuje i na kraju prezentira na posterima. Zahvaljujući digitalizaciji pojavila se mogućnost predstavljanja građe i na mrežnim stranicama, a ne samo u prostorima knjižnice. Time su sadržaji postali dostupni široj zajednici. Na stranicama Knjižnica grada Zagreba se danas mogu pronaći i virtualne izložbe. Primjer virtualne izložbe na mrežnoj stranici Knjižnica grada Zagreba, jest *Virtualno izdanje izložbe posvećene Marinu Držiću*. Izložba je bila postavljena u Auli Gradske knjižnice, a sadržavala je postere o životu i djelu Marina Držića te građu iz fondova Gradske knjižnice.

Ono što je karakteristično za KGZ jest izgradnja zavičajnih zbirki, predstavljanje i zaštita zavičajne građe. Teži se kontinuiranom i retrospektivnom popunjavanju zavičajne zbirke *Zagrabiensia*. Zavičajna građa se predstavlja putem izložaba u knjižnici i na mrežnim stranicama. Uz to se organiziraju popratna predavanja i radionice. Potrebna je preventivna fizička zaštita građe, digitalizacija vrijedne građe te restauriranje najvrjednije građe. Dakle, djelomično se digitalizira građa iz zaštićenih zbirki poradi izrade virtualnih izložaba. Što se tiče suradnje u projektima digitalizacije, KGZ se povezuje sa digitalnim knjižnicama te sudjeluju u projektu *Hrvatska kulturna baština*, u europskom projektu *Partage plus*, daje

¹² Tica, M. Model komunikacije izložbom i njezino dokumentiranje u knjižnici : vizualni i virtualni svijet // doktorski rad. Zagreb : M. Tica, 2012., str. 75.

¹³ Strateški plan Knjižnica grada Zagreba 2014. – 2020.. Dostupno na: https://issuu.com/knjiznicegradzagreba/docs/strate_ki_plan_knji_nica_grada_z (24.04.2018.)

¹⁴ Isto. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/virtualne-izlozbe/1638> (24.04.2018.)

doprinos projektima *Stare hrvatske novine* i *Stari hrvatski časopisi*, a povezuje se i sa *Europeanom* – najvećom stranom digitalnom knjižnicom na svijetu.

Knjižnice grada Zagreba imaju velik opus projekata koje koordiniraju u svojoj mreži. Na mrežnoj stranici KGZ-a navedeni su: 65 plus, Knjigom do krova, Knjižnica širom otvorenih vrata, Najčitatelj godine, Digitalizirana zagrebačka baština, Nacionalni kviz za poticanje čitanja, Knjižnica.hr, Pitajte knjižničare, Zelena knjižnica za zeleni Zagreb, Otkrivamo mlade talente, Cronauti, KLJUČ do znanja i mnogi drugi.

*Uspostavom osnovnih kriterija postavljanja izložbi, otvorila se i potreba čvršćega povezivanja sa institucijama koje pokrivaju područja i teme planiranih izložbi.*¹⁵ Najčešći oblik suradnje Knjižnica grada Zagreba su s raznim likovnim udrugama, pojedinim institutima, fakultetima, drugim narodnim knjižnicama, muzejima, galerijama itd. Kao ogledni primjer dobre suradnje knjižnice i drugih ustanova, vidljiv na mrežnoj stranici KGZ-a, jest projekt Knjižnice Novi Zagreb pod naslovom *Hrvatski otoci* iz 1999. godine. Odnosi se na izložbe dokumentacijske građe informativnog karaktera. Izložbama predstavljaju otoke Krk, Cres, Lošinj, Rab, Pag, Dugi otok, Iž, Ugljan, Ravu, Olib, Murter, Pašman, Silba, Unije, Susak. *Zamisao je da se vizualno atraktivnim, a u informativnom smislu relevantnim izložbama u prostoru knjižnice predstave hrvatski otoci u svojim jedinstvenim zanimljivostima.*¹⁶ Projektom se ostvaruje suradnja s pojedincima, udrugama i ustanovama. Knjižnica Novi Zagreb koordinira još jedan projekt pod naslovom *Od Ivane do naših dana*, a osmišljen je kako bi potakno interes djece za čitanje. Jedna od njegovih aktivnosti bila je izložba održana 2013. godine, *Hlapić očima ilustratora*. Na 16 panoa bile su predstavljene ilustracije različitih izdanja ovog romana, trideset osmorice autora. Izložba je bila medijski popraćena, a gostovala je i u izložbenom prostoru Međunarodnog centra za usluge u kulturi, sadašnjem Kulturnom centru Travno i izvan Zagreba.

¹⁵ Tica, M. Nav. djelo., 2012., str. 70.

¹⁶ Knjižnice grada Zagreba – Knjižnica Novi Zagreb. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/knjižnice/knjiznica-novi-zagreb/projekti-6224/hrvatski-otoci/7728> (08.07.2018.)

3. Definicija izložbe te različita tipologija izlaganja prema Maroeviću

Profesor Ivo Maroević piše o muzejskim izložbama sljedeće: *muzejska izložba je: element muzejske politike, oblik muzejske komunikacije, informacijski sustav u kojem se oblikuju i komuniciraju poruke putem dokumenta.*¹⁷ Maroević opisuje ove termine koji zajedno daju definiciju: *dokument* je muzejski predmet koji je izlučen iz stvarnosti i djeluje u muzejskoj stvarnosti; *muzealnost* je sadržaj i značenje muzejskog predmeta, koja u muzeju ima svoj informacijski prostor; *komunicirati* znači učiniti općim, osigurati da se postane dionikom nečega.¹⁸

Žarka Vujić na predavanjima u okviru kolegija Muzejske izložbe daje ovu definiciju: *izložba predstavlja djelo funkcionalnog dizajna s ciljem obavljanja specifičnog zadatka – prezentiranja određene poruke, omogućavanja određenog iskustva, obrazovanja u neformalnom okolišu itd.*¹⁹ Izložba je zbroj vrijednosti izložbe kao kulturna i umjetnička kreacija koju donosi dizajner i vrijednost sadržaja i prezentacija njene poruke za koju su zaslužni kustos, muzejski pedagog, informatičar i dr.

Izložba kao oblik komunikacije prvenstveno se povezuje s muzejima i galerijama jer su to ustanove kojima je izložbena djelatnost primarna. Izložba u muzejima i galerijama uz svoje mnoge prednosti izaziva i dodatne probleme: financije kada govorimo o rješenju zidova, podova, stropova, osvjetljenja; potrebu izrade izložbenih vitrina, fotografija, audio-vizualnog materijala. Zatim zahtijeva određeno vrijeme i prostor, a pritom i osobe koje će se time baviti. Susreće li se knjižnična izložba s takvim nedostacima, odgovorit ćemo u istraživačkom dijelu.

Postoje različiti načini na koje se izložba može koncipirati. Slijede tipovi izložbi koje je iznio I. Maroević u knjizi *Uvod u muzeologiju*, 1993. godine. Maroević spominje četiri osnovna tipa izlaganja ili prezentativne komunikacije Z. Z. Stranskoga, a to su *muzealna ekspozicija (stalni postav)*, *muzejska izložba (povremena izložba)*, *izložba (pokretna izložba)* i *velika tematska izložba*.²⁰ Stalni postav je najsloženiji komunikacijski oblik muzejske prezentacije. Njegova najvažnija osobina je stabilnost u odnosu za izbor materijala i vremenska otpornost,

¹⁷ Maroević, I. Komunikacijska uloga muzejske izložbe. // *Informatica museologica* 1-2, 1988., str. 90.

¹⁸ Maroević, I. Nav. djelo, str. 90.

¹⁹ Vujić, Ž. Uvodno predavanje na kolegiju Muzejske izložbe. Dostupno na: <https://www.muih.hr/images/stories/dokumenti/Zarka%20Vujić.pps> (10.07.2018.)

²⁰ Maroević, I. *Uvod u muzeologiju*. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 1993., str. 233.

odnosno dugotrajnost opstanka. Maroević napominje kako u kreiranju stalnog postava valja izbjegavati improvizacije, ne bi trebalo uključivati predmete i sadržaje koji nisu znanstveno ili muzealno utemeljeni, a poželjno je i izbjegavati problematiziranje sadržaja koji nisu do kraja proučeni. Osnovne pretpostavke za formuliranje stalnog postava su dobro poznavanje vlastitog zbirnog fonda, definirani izložbeni prostor i stručna ekipa, gdje su prisutne najmanje četiri vrste stručnjaka – dizajner, konzervator, pedagog i kustos. O stalnim izložbama piše Želimir Laszlo: *Termin stalni je nespretan jer se danas nastoji da i stalni postavi budu barem dijelom izmjenjivi...*²¹ Ipak ni stalni postav nije toliko stalan budući da neki njegovi dijelovi mogu preurediti te iznova motivirati posjetitelje da zađu u stalni postav.

Zatim slijedi povremena izložba koja je kraćeg trajanja. Takva izložba je vremenski i prostorno ograničena, ne traje dugo pa može imati karakter prolaznosti ili privremenosti. Ona također upotrebljava muzejski materijal, ali ne u smislu prikaza njegove cjelovitosti, kao što je to slučaj stalnog postava. Povremena izložba se pokušava baviti tematiziranjem određenih problema koji dovode do djelomičnih spoznaja. Poruka koja se prenosi ovom izložbom ostavlja slobodni prostor za interpretaciju.

Pokretne izložbe su također vremenski i prostorno ograničene, ali mogu biti putujuće i pokretne tako da obilaze određena mjesta, a možda i potiču posjetitelje da dođu u muzej. Maroević definira pokretnu izložbu kao izložbu bez muzealija, izložbu kopija, reprodukcija, modela, izvan muzejskih prostora.

Posljednji tip izložbe su velike tematske izložbe. One ne upotrebljavaju samo muzejski materijal već se bave širokim temama, kulturološkim, umjetničkim, povijesnim, tehničkim ili znanstvenim pa je tematika osnovni selektivni princip. Bez obzira što su vremenski ograničene, mogu se održavati u muzejskim prostorima, izložbenim dvoranama izvan muzeja, a u prostornom smislu zadržavaju karakter stalnog postava, bez obzira što su osmišljene kao povremena muzejska izložba.

Još jedan primjer tipologije izložba, prema Maroeviću, donosi H. H. Shettel. To su *istinski zanimljive izložbe, estetske i didaktičke*.²²

Peter van Mensch spominje tri kriterija koji utječu na tipologiju izlaganja.²³ To su strategija, stil i tehnika. Strategija se odnosi na organizaciju materijala na izložbi. U kontekstu strategije

²¹ Laszlo, Ž. Jednostavna muzeologija – Museologia simplex. Zagreb: vlast. nakl., 2015., str. 45.

²² Maroević, I. Nav. djelo, 1993., str. 236.

²³ Maroević, I. Nav. djelo, 1993., str. 236-240.

iznosi tri tipa izlaganja: *taksonometrijske izložbe*, gdje se izlaže pretežno autentični muzejski predmeti, a količina i znanstvena istinitost materijala je dominantna; *narativne*, gdje je pripovijedanje temeljni organizacijski princip i *situacijske izložbe* koje imaju visok stupanj konkretnosti, a zovu ih izložbe primarnog iskustva. Kriterij stila isto donosi tri tipa izložbi: *estetske*, u kojima dominiraju umjetnička djela i temelje se na tome da predmeti pokažu svoje estetske kvalitete; *evokativne* koje žele pobuditi sjećanje na određeno razdoblje, zemlju, ambijent ili stil vremena; *didaktičke* kojima je zadatak da priopćuju znanje. Prema tehnici izlaganja, Mensch navodi statične izložbe – stabilne, ne mijenjaju se i pretežno se temelje na autentičnom muzejskom materijalu i dinamične – promjenjive, a inzistira se na aktivnom odnosu između posjetitelja i izloženih predmeta.

3.1. Osnovni izložbeni elementi

Prema M. Belcheru, glavni elementi izložbe su *orijentacija, osvjetljenje/boja, odnos prema predmetima, grafički i ostali pomoćni materijal i legende*.²⁴ *Orijentacija* je logičan i jasan slijed jedne prostorne cjeline u drugu. *Orijentacija* može biti zemljopisna odnosno prostorna, a služi se ovim sredstvima: propagandni materijal, turističke mape, tlocrt izložbe za posjetitelje, unutrašnji sustav znakovlja i dr. Nije utvrđeno da se Knjižnice grada Zagreba služe ovakvom vrstom orijentacije.

Slijedi intelektualna orijentacija te ona koristi pripremni materijal koji će osigurati određeno predznanje o izložbi: katalozi, edukativni paketi, uvodni poster na izložbi, predavanja, mrežne stranice itd. Kao ogledni primjer intelektualne orijentacije uzeta je izložba *Voli me/ne voli me* (2017), postavljena u Gradskoj knjižnici. Intelektualna orijentacija je dana putem mrežnih stranica Knjižnica grada Zagreba, Facebook-a i letaka. Postoje još i konceptualna (vodiči, deplijani, numerički podaci koliko što traje) i psihološka orijentacija (promotivni materijali, radni listovi). Istraživanje provedeno u svibnju 2018. Godine, u kojemu je sudjelovalo deset narodnih knjižnica grada Zagreba, došlo je do rezultata da su najčešća sredstva orijentacije katalozi, uvodni poster na izložbi, deplijani, postavljanje izložbe na mrežnu stranicu Knjižnica grada Zagreba i dr.

Grafički i ostali pomoćni materijal pomaže razumijevanju i interpretaciji predmeta te ukazuje na karakteristike koje se teško zapažaju. Pod grafički materijal Belcher navodi fotografije koje mogu biti zamjena za realnost, grafikone, ilustracije, tlocrte i karte.²⁵ Istraživanje je utvrdilo

²⁴ Gregurević, G. Izložba kao način komunikacije u školi // diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2003.

²⁵ Gregurević, G. Nav. djelo, str. 23.

da su u Knjižnicama grada Zagreba, fotografije i poster i najčešća knjižnična izložbena građa, ali i popratna.

Legende su najstariji i najtrajni oblik komuniciranja informacija o predmetima i temama izložbe. Prema nastavnim materijalima Ž. Vujić legende se mogu podijeliti na uvodnu legendu, tematsku legendu (legenda pojedine dionice), legenda uz predmet ili grupu predmeta. Gob i Drouguet koriste sljedeće izraze: (*riječ je o nazivu dvorane ili izložbene cjeline; tekst sastavljan od svega nekoliko riječi čija je uloga informativna*), *uvodnu legendu (na dosta sažet način daje kratak pregled sadržaja prostora čiji naziv pojašnjava)*, *tematsku legendu (daje osnovno objašnjenje određenog izložbenog prostora)*, *natpis (koji bismo pobliže mogli pojasniti kao predmetnu legendu, natpisnu pločicu koja prati i označava svako djelo ili predmet) te tekstovi za one koji žele znati više.*²⁶ Zadaće legendi su identifikacija predmeta, stavljanje u opći kontekst, usmjeravanje pažnje na posebne karakteristike te iskustvo posjeta učiniti zanimljivim. Sadržaj legendi se mora prilagoditi potencijalnoj publici. Slijede nekoliko pravila oblikovanja legendi, prema nastavnim materijalima Ž. Vujić: veličina slova mora biti fonta (do dvadeset četiri točke), glavni tekstovi moraju imati font od četrdeset osam do šezdeset točaka i dužina reda treba imati deset do dvanaest riječi. Mjesto postavljanja treba biti provedeno dosljedno i logično, ispod izložka. Istraživanje pretpostavlja da većina narodnih knjižnica oprema svoje tematske cjeline i predmete legendama i to na pravilan način. Izložba *Poštanske marke Republike Hrvatske od 1991. do 2016.* (2017.) postavljena u Knjižnici Medveščak bila je opremljena uvodnom i tematskim legendama.

Boja je također bitan izložbeni element. Boja pozadine utječe na opažanje boje predmeta. Koristi se kako bismo naglasili i interpretirali građu. Može se reći i da boja doprinosi atmosferi prostora, primjerice tamne boje su intimnije dok su svijetle otvorenije. U muzejima i galerijama se nakon svake povremene izložbe preuređuje prostor, a time i boja na zidovima. Zbog ograničenih sredstava i financija, istraživanje provedeno 2018. godine, pretpostavlja kako u narodnim knjižnicama boja ne dolazi do izražaja, prostor se ne preuređuje nakon svake aktualne izložbe.

Osvjetljenje u muzejima i galerijama, a tako i drugim ustanovama u kojima izložbena djelatnost nije primarna djelatnost, može biti dnevno ili umjetno. Muzeji i galerije koriste umjetno osvjetljenje budući da dnevno svjetlo može oštetiti izložbenu građu, primjerice toplinom sunčevih zraka. Svaki izložak bi trebao imati posebnu vrstu osvjetljenja kako bi

²⁶ Nikolić, M. Muzeološka koncepcija izložbe o pionirima. // diplomski rad. Zagreb: FF, 2015, str. 20.

došle do izražaja njegove karakteristike. Narodne knjižnice, a posebno one koje izlažu svoju građu u izlozima, koriste dnevno svjetlo koje je potencijalno najopasnije. *Sunce izbjeljuje izloženo gradivo, a visoka temperatura ga u nekim slučajevima dovodi do deformacija.*²⁷ No, ekološka osviještenost i brz tehnološki razvoj dovode do uvođenja klima uređaja i postavljanja nadstrešnica iznad izloga. Primjerice, Galerija Vladimira Nazora je postavila nadstrešnice iznad svojih izloga, a što se tiče rasvjete koristi stropnu rasvjetu i reflektore koji osvjetljavaju pojedinačno svaki izložbeni predmet.

Što se tiče predmeta, prvo je potrebno identificirati predmet unatoč isticanju nekih drugih vrijednosti, primjerice estetskih. Predmete možemo podijeliti na originalne pojedinačne, originalne grupne, replike, modele i simbole predmeta. Originalni predmeti su autentični muzejski predmeti koji su doneseni iz prirodne stvarnosti u muzejsku stvarnost. Replike i modeli pripadaju tzv. zamjembnim predmetima. Prema Maroeviću, to je *predmet koji zamjenjuje originalni muzejski predmet, izrađen je u muzeju ili za muzej, od posebno odabranog materijala i primjenom odgovarajuće tehnologije, kako bi pružio što točniju predodžbu originala i to prvenstveno radi: zaštite, potrebe izlaganja, edukacije, itd.*²⁸ Još o predmetima Tica piše sljedeće: *U muzejima je obično riječ o originalnim predmetima dok su oni o knjižnicama rijetkost, osim ako muzejski predmet nije knjiga. Knjiga kao muzejski predmet, kao sastavni dio fonda knjižnica, može biti i izložbeni predmet.*²⁹ Vrlo je važno naglašavati predmete na izložbi, primjerice, veličinom, postavljanjem na različito obojanoj pozadini, izdvajanjem od drugih te posebnim osvjetljenjem. Tica navodi da se u narodnim knjižnicama izlažu uglavnom fotografije, poster, knjižna građa koja ima informacijsku vrijednost. U načelu se izlažu kopije i zamjene za originale. Nadalje, popratna građa je obično dekorativna, a najčešće su to originali.

Na kraju, bitan element muzejske izložbe je svakako i vitrina. Vitrine su ostakljeni prostori u kojima se prezentira izložbena građa. Prema nastavnim materijalima Ž. Vujić, vitrine se koriste radi fizičke zaštite izložaka (krađe ili oštećenja), radi stvaranja boljeg mikroklimatskog okoliša (stalna temperatura, vlaga i količina i vrsta svjetla), stvaranja zasebnog ambijenta za predmete, posebice male, stvaranja posrednika između predmeta i okoliša (uloga dizajnera) te stvaranja važnog prostornog elementa (moguće koristiti i za orijentaciju). Da narodne knjižnice koriste vitrine donosi podatak iz Ticinog rada: *Jedini vid*

²⁷ Tica, M. Nav. djelo., 2012., str. 65.

²⁸ Maroević, I. Nav. djelo, 1993., str. 157.

²⁹ Tica, M. Nav. djelo., 2012., str. 81.

zaštite originala jest izlaganje dalje od izvora topline, pod staklo na stolove ili u za izložbu izrađene vitrine.³⁰

³⁰ Tica, M. Nav. djelo., 2012., str. 65.

4. Korisnici narodnih knjižnica kao potencijalni i djelomično i stvarni korisnici knjižničnih izložaba

Prije nego što spomenemo korisnike knjižničnih izložaba, valja spomenuti korisnike narodnih knjižnica uopće. Narodna knjižnica bi trebala služiti svim građanima bez obzira na dob, spol, rasu, religiju itd. IFLA-ine smjernice govore o potencijalnim skupinama korisnika svih dobnih skupina i svih životnih razdoblja. Iako IFLA-ine smjernice govore o potencijalnim korisnicima knjižnica, postoji veza i sa knjižničnim izložabama. *Potencijalne ciljane skupine korisnika su ljudi svih dobnih skupina i u svim životnim razdobljima – djeca, mladež, odrasli i starije osobe; pojedinci i grupe s posebnim potrebama – pripadnici te osobe s oštećenjima sluha, ljudi vezani uz kuću, ljudi koji borave u raznim ustanovama, npr. bolnicama i ljudi koji ništa ne znaju o uslugama knjižnice; ustanove unutar šire društvene mreže – obrazovne, kulturne i volonterske organizacije i grupe u određenoj zajednici, poslovna zajednica i upravljačka tijela krovne organizacije, npr. lokalna vlast.*³¹ U obzir ipak treba uzeti društvo i socijalni status kada se govori o sredstvima koja su potrebna za pružanje usluga. Pojednim knjižnicama neće biti lako osigurati istu razinu usluga za sve korisnike. Tada knjižnica treba utvrditi prioritete, primjerice analizirati stvarne i potencijalne korisnike i pristupačnost alternativnih usluga.

Prema Maroeviću, *osobine publike važan su činitelj u funkcioniranju muzejske izložbe, jer je izložba kao oblik muzejske poruke upućena publici.*³² Ono što on želi dalje reći, jest da čovjek kao društveno biće raspolaže trima osnovnim komunikacijskim elementima: tjelesnost, samostalnost mišljenja i iskustvo i poznavanje kulture sredine u kojoj živi i da ih se mora ozbiljno uzeti u obzir prilikom koncipiranja izložbe.

R. Miles je interpretacijom *Vennovih dijagrama*³³ utvrdio povezanost odnosa između potencijalne, stvarne i ciljane publike. Dakle, imamo ciljnu publiku koju ciljamo kada želimo nekom izložbom prenijeti komunikacijski efekt te ona time postaje potencijalna ako ostvarimo pozitivne reakcije. Potencijalna publika može postati i stvarna publika koja redovito posjećuje izložbe. Drugim riječima unutar stvarne publike nalazimo receptivnu publiku koja je u mogućnosti prihvaćati i biti pogođena publika. Pogođena publika odnosi sa sobom poruku koju smo poslali izložbom. Ciljna i pogođena publika, govore o odnosu između ideja koje

³¹ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011., str. 42.

³² Maroević, I. Nav. djelo, 1993., str. 212.

³³ Maroević, I. Nav. djelo, str. 1993., 212-213.

autor muzejskom izložbom poručuje i rezultata do kojega možemo doći ako npr. provedemo anketu i vidimo je li posjetitelji usvojili što smo im ponudili.

Budući da pojedina knjižnica ima raznolik program djelatnosti za korisnike, izložbena djelatnost je samo jedna od njih. Milka Tica u svom doktorskom radu *Model komunikacije izložbom i njezino dokumentiranje u knjižnici : vizualni i virtualni svijet* donosi različite nazive za osobe koje koriste izložbene sadržaje. Ona kaže: *Mjesto postave i vrijeme otvorenosti ili pristupačnosti izložbi uvjetuje i vrstu korisnika pa se obzirom na to može govoriti o potencijalnim, ciljanim i o stvarnim, namjernim i slučajnim korisnicima.*³⁴

Stvarni i stalni korisnici su uglavnom članovi koji dođu posuditi ili vratiti knjige. To je bitna razlika u odnosu na muzeje i galerije budući da knjižnice imaju svoje članove. Slijede također stvarni korisnici, ali pripadaju namjernim posjetiteljima zato što dolaze isključivo radi izložbe. Treća vrsta korisnika su prolaznici ili slučajni korisnici izložbe. Oni mogu postati stvarni ako im se, primjerice, pobudi interes za neku izložbu. Uz članove knjižnica, oni su u najvećem broju kada su izložbe postavljene u izloge knjižnica. Četvrta skupina korisnika, kao u galerijama i muzejima, su ciljani korisnici. Oni mogu biti ciljani s obzirom na temu i dob korisnika ili su uzvanici na otvorenju izložbe i pozvani su pozivnicom. Peta skupina su potencijalni korisnici koji se susretnu s postavljenom izložbom i ista im pobudi interes.

Razlika muzeja i galerija s knjižnicama jest što u knjižnicama ne postoji praksa plaćanja ulaznica za razgledavanje izložaba. Izložbe su otvorene u vrijeme rada knjižnice s korisnicima. Ako su izložbe postavljene u izloge, razgledavanje izložbe je moguće tijekom 24 sata tjedno. *Naši posjetitelji su ponajviše korisnici knjižnice i prolaznici koji na rad reagiraju intuitivno, vođeni osobnim estetskim i etičkim kriterijima...*³⁵

Strateški plan Knjižnica grada Zagreba 2014.-2020. navodi 10 500 posjetitelja knjižnice dnevno. Ipak podatak o posjetiteljima izložbe je teže dobiti budući da u većini knjižnica izložbe postavljene u izlozima, odnosno prozorima knjižnice.

³⁴ Tica, M. Nav. djelo., 2012., str. 182.

³⁵ Bekić, I. Galerija Prozori 14. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 2014., str. 1.

5. Usporedba izložbene djelatnosti u muzejima i galerijama te u narodnim knjižnicama

U *Zakonu o muzejima* iz 2015. godine, čl. 3., uz definicije različitih muzeoloških termina, navodi se definicija izložbene galerije: *galerija koja nema vlastitu muzejsku građu i obavlja muzejsku djelatnost prezentiranjem javnosti civilizacijskih, kulturnih materijalnih i nematerijalnih te prirodnih dobara u skladu s uvjetima*. U članku 17. iz istog *Zakona*, navode se uvjeti koji su potrebni za osnivanje izložbene galerije, a to su muzejska dokumentacija, oprema i sredstva za rad, stručno osoblje te na kraju i prostor. Milka Tica piše o izložbenoj djelatnosti u narodnim knjižnicama kao neprepoznatoj zasebnoj djelatnosti. Pitanje je dakle, imaju li knjižnice uvjete za osnivanje izložbene galerije?

5.1. Prostor na raspolaganju

Ivo Maroević u knjizi *Uvod u muzeologiju*, navodi tri tipa prostora u muzeju koji su u skladu s muzeološkim funkcijama – zaštite, istraživanja i komuniciranja. Prvi prostor je *prostor za zaštitu muzejske građe*. U takvom prostoru bi trebali vladati idealni uvjeti i strukturirani muzejski predmeti prema vrstama materijala od kojih su izrađeni. Tu se obično nalaze radionice za konzerviranje, restauriranje ili prepariranje muzejskih predmeta. Drugi prostor je *prostor za izučavanje muzejske građe* ili tzv. studijski depo. Takvi prostori, muzejska građa i dokumentacija bi trebala biti dostupni osobama koje se bave istraživanjem pojedinih muzejskih predmeta. Treći prostor, kojem ćemo posvetiti najviše pažnje u radu jest izložbeni prostor ili *prostor za komunikaciju s publikom*. Maroević navodi dodatne prateće prostore koje obuhvaća izložbeni prostor, a to su: recepcija, garderoba i orijentacijski centar. Moguće je imati restoran i suvenirnicu, a poželjno je imati i knjižnicu. Naravno, temelj izložbenog prostora su dvorane za stalne postavbe i povremene izložbe, međusobno odijeljene i auditorij za predavanja, razgovore i radionice. Izložbe se odvijaju prvenstveno u muzejima, ali to nije uvjet. Izložbe je moguće posjetiti i *izvan muzeja, u nekom povijesnom ili drugom odgovarajućem ambijentu za komuniciranje određene poruke, ili pak u neutralnom prostoru...*³⁶

S obzirom na omeđenost ili neomeđenost, Milka Tica navodi kako izložbe mogu biti postavljene u omeđene ili zatvorene te u neomeđene ili otvorene prostore. Izložbe u zatvorenim prostorima nekih javnih ustanova namijenjenih izložbenoj djelatnosti mogu biti

³⁶ Maroević. Nav. djelo, 1993., str. 202.

smještene u hodnike, predvorja ili izložbene sobe. Izložbe se mogu postavljati i u institucije u kojima izložbena djelatnost nije primarna. Najčešće su to arhivi, banke, knjižare, knjižnice, druge odgojno-obrazovne ustanove, otvoreni javni prostori itd. Danas izložbe mogu biti uspostavljene i prezentirane samo na medijima te na mrežnim stranicama.

Na temelju članka 8. stavka 4. *Zakona o knjižnicama* (Narodne novine) doneseni su *Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj*. Članak 40. odnosi se na izložbeni prostor, a između ostaloga sadrži: *površine dvorana za izložbe i druge kulturne i obrazovne aktivnosti ne ubrajaju se u prosječne površine koje se određuju prema broju stanovnika*. Članak 41. propisuje: *središnja općinska ili gradska narodna knjižnica mora u pravilu imati prostore za sljedeće sadržaje i namjene: ... izložbeni prostor ..*³⁷. Što se tiče osnovnog namještaja u knjižnici, od nabrojanih polica, radnih stolova i stolica..., u članku 40. navedeno je da dio opreme čine držači i nosači za knjige, natpisi za police i vizualnu komunikaciju u prostoru, izložbeni pano i drugo.

Što se tiče izložbenog prostora u narodnim knjižnicama treba spomenuti galerijski prostor, čitaonicu, prostor za korisnike, galeriju prozore – izloge, mrežne stranice, hodnike i predvorja.

Termin *galerijski prostor* susrećemo u muzeologiji te je vezan za muzeje i galerije. U knjižnicama je galerijski prostor najčešće i čitaonica u kojoj korisnici mogu čitati, učiti te razgledati izložbu. Dakako, uz galerije se najčešće vežu umjetničke izložbe. Knjižnice i njihove galerije imaju isto radno vrijeme tako da korisnik odnosno posjetitelj može razgledati izložbu u vrijeme kada knjižnica radi.

To se također odnosi i na prostor unutar knjižnice. Tica navodi kako su izložbe u hodnicima obično postavljene na zidove, dok su one u predvorjima najčešće u vitrinama, ostakljenim stolovima te na stalcima, vrtljivcima i policama. Ipak ono što je karakteristično za izložbe u narodnim knjižnicama jest najčešći oblik izlaganja u prozorima. Izložbe u prozorima ili izlozima su vidljive dvostrano te se postavljaju u viseća stakla ili pleksiglase. Prednost izložbe u izlozima nad ostalim prostorima jest što je dostupna tijekom 24 sata svakog dana.

Važno je spomenuti da knjižnice mogu imati jedan ili više izložbenih prostora. Gradska knjižnica, matična knjižnica za sve ostale Knjižnice grada Zagreba, primjer je knjižnice koja posjeduje tri izložbena prostora: prostor u Kupoli, auli te izložbe u vitrinama na međukatu.

³⁷ Zakon o knjižnicama – Narodne novine (online). Dostupno na:

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_105_1616.html (09.10.2017.)

Tica spominje prednosti virtualnih izložbi u odnosu ove fizičke. One mogu sadržavati dokumentirane stvarne izložbe kao i potpuno nove virtualne izložbe. Izložbe postavljene na elektroničke medije su dostupne u svako doba dana i svim korisnicima bez obzira na dob, obrazovanje i to duže vrijeme. Njihovi sadržaji su dostupni široj društvenoj zajednici, a ne samo posjetiteljima izložbe.

SWOT analiza u *Strateškom planu KGZ-a*, prikazuje kako je prva slabost Knjižnica grada Zagreba prostor, odnosno nedostatak prostora i neodgovarajući smještaj, a što se odnosi na glavnu zgradu. Financije su se pokazale nedovoljnima za održavanje i opremanje postojećih knjižnica. Ima li to veze i sa izložbenim prostorom pokušat ćemo odgovoriti kasnije u radu.

5.2. Osoblje

Na pitanje *tko prezentira*, Maroević navodi autora kao pojedinca koji želi prenijeti određenu poruku, grupu stručnjaka ili muzej kao instituciju. Iako je pojedinac najčešće nositelj ideje, najispravniji odgovor na to tko prezentira, prema Maroeviću, je grupa stručnjaka u kojoj su najmanje tri osobe. Kustos muzeja koji je najčešće i autor izložbe daje koncepciju i scenarij, formulira poruku izložbe i pokušava pratiti njezinu realizaciju od početne do završne faze, ispitivanja mišljenja publike. Zatim navodi dizajnera koji se bavi estetikom i organizacijom prostora. On stvara ambijent ili okolinu u kojoj se zbiva i prenosi poruka. Treća osoba je muzejski pedagog koji osigurava određene edukacijske aktivnosti kako bi se tok izložbe prenosio na prihvatljiv, logičan i edukacijski način. Toj osnovnoj grupi stručnjaka pridružuje se i niz drugih koji mogu pomoći u određenim segmentima procesa. Maroević navodi konzervatora i restauratora za sigurnost predmeta, likovnog umjetnika i razne vrste obrtnika koji će izraditi sve što je potrebo za funkcionalnu izložbu. Želimir Laszlo također navodi stručne osobe: *kustos, dizajner izložbe (likovni postav), kompjutoraši, restauratori, osvjetlivači, stolari*.³⁸

Bitno je spomenuti da se ponekad može dogoditi da je izložba tehnički preopremljena ili da dominira dizajn nad sadržajem ili obrnuto. Valja pripaziti, primjerice, ako su izložbe kompleksne, da određena grupa stručnjaka s voditeljem ili autorom izložbe definira odnose s predstavnicima raznih disciplina za kojima se pokaže potrebno.

³⁸ Laszlo, Ž. Nav. djelo., 2015., str. 48.

Što se tiče narodnih knjižnica, a tako i KGZ-a vlada mišljenje da se knjižničnom izložbenom djelatnosti najčešće bavi samo diplomirani knjižničar i to samoinicijativno. U *Standardima za narodne knjižnice*, u Članku 36. stoji:.... *knjižničarski savjetnik, viši knjižničar ili diplomirani knjižničar sa znanstvenim stupnjem obavlja najsloženije poslove u struci, priprema izložbe, inicira i sadržajno usmjerava aktivnosti knjižnice, istražuje i prati potrebe korisnika i mogućnosti njihove edukacije, propagandne aktivnosti za odrasle korisnike.*³⁹ Još jedan podatak o nedostatku osoblja zaduženog za izložbe spominje i Tica: *...u knjižnicama obično samo jedna osoba, i to najčešće u okviru svojih radnih zadataka, postavlja izložbe...*⁴⁰

Budući da se osoblje bavi i promidžbenim aktivnostima vezanih uz izložbe, u Članku 51. iz Standarda stoji: *narodne knjižnice postavljaju izložbe te uz to koriste popratni materijal, promidžbene publikacije kao što su katalogi, letci, vodiči, kalendari i sl.* Svakako je moguća, a u nekim slučajevima i potrebna, suradnja knjižničara s autorima izložbe, raznim umjetničkim udrugama, muzejima ili galerijama. Osim izrađivanja popratnog materijala, osoba koja postavlja izložbe treba voditi računa i o njenoj dokumentaciji, sredstvima koja su potrebna da bi se pokrili troškovi, evidenciji o korisnicima odnosno posjetiteljima izložaba, oglašavanju i dr. Knjižničar u narodnim knjižnicama, osim poslova vezano za knjižničku djelatnost, mora ispuniti i zadaće vezane za izložbenu djelatnost.

SWOT analiza se također dotiče i osoblja, a piše: *nedovoljno financiranje ... djelatnika i njihovog usavršavanja*⁴¹. Ipak, *Strateški plan (2014.-2020.)* donosi poglavlje o jačanju ljudskih potencijala u knjižnicama. Time se želi stručno usavršavati i stalno obrazovati knjižničare narodnih i školskih knjižnica. Postoje redoviti stručni programi za pripravnike, tematski stručni seminari, predavanja, radionice itd. Upućuje se djelatnike na radionice i stručne skupove u zemlji i inozemstvu te na sudjelovanje s izlaganjem djelatnika na stručnim skupovima.

5.3. Izložbena građa u narodnim knjižnicama

Milka Tica uspoređuje komunikaciju muzejske izložbe i komunikaciju knjižnične izložbe. U muzejskoj komunikaciji sudjeluju muzejski predmeti, muzeografska pomagala te posjetitelji

³⁹ Isto. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_105_1616.html (24.04.2018.)

⁴⁰ Tica, M. Nav. djelo. 2012., str. 61.

⁴¹ Isto. Dostupno na:

https://issuu.com/knjiznicegradzagreba/docs/strate_ki_plan_knji_nica_grad_a_z (24.04.2018.)

muzeja. S druge strane, komunikacija izložbe u knjižnici najčešće je uspostavljena na knjizi kao glavnom izložbenom predmetu, zatim slikovnom materijalu – fotokopije, kalendari, posteri, sitna neknjižna građa, razglednice, reklamni leci te popratnoj građi kao dekorativnim predmetima izložbe i promatračima izloženoga.

Muzejske izložbe počivaju na muzejskim predmetima koji imaju različite vrijednosti pa i materijalnu. S druge strane, knjižnice izlažu građu koristeći njihovu sadržajnu vrijednost, odnosno informacijsku. Naravno, to nije uvjet. Primjer građe koju koriste i muzeji i knjižnice, u različite svrhe, a mogu imati sadržajnu ili materijalnu vrijednost, jest knjižna građa. Stare i rijetke knjige se najčešće izlažu zbog svoje materijalne datosti – zaštitni oblik/omot, materijalni nositelj, format, tisak ili uvez. Dakle, susrećemo se sa knjižničnom građom koja je po svojoj vrijednosti muzejski predmet. Primjerice, to su rukopisne i tiskane knjige poput inkunabula, brevijara, misala, zatim razglednice i stare karte, sitna neknjižna građa i druge. Takva vrijedna knjižnična građa se strogo čuva u posebnim uvjetima u knjižnicama. Na informacijskim izložbama u knjižnici bitan je njihov sadržaj. Što se tiče sadržajne vrijednosti, Ž. Vujić navodi kako se knjige izlažu radi teksta odnosno autora te vizualnosti sadržaja (iluminacije, grafički prilozi...).⁴² Zato se umjesto knjiga najčešće upotrebljavaju njezini zamjenski oblici poput faksimila, fotokopija, fotografija, ilustracija i nemaju materijalnu vrijednost. M. Tica piše isto o sadržajnoj vrijednosti knjiga sljedeće: *Njihova jedina i velika vrijednost leži u informacijama i znanju koje prenose.*⁴³

5.3.1. Tipologija knjižničnih izložaba

Budući da ne postoji uvriježena klasifikacija knjižničnih izložaba, tipologija izložaba se preuzima iz muzeološke literature. Dok u muzejima i galerijama prevladava umjetnička građa pojedinih autora ili grupnih skupina, dakle autorske i tematske izložbe, izložbe u knjižnicama su najčešće informacijske, tematske i edukacijske, a mogu biti i umjetničke. Prema M. Tica, tematske izložbe mogu biti slobodno kreirane, najčešće su u knjižnicama, a i izložbe na zadatu temu. Potonje su većeg opsega i po strukturi najsloženije izložbe. *...tematske izložbe se zasnivaju na pripovijedanju priče...*⁴⁴ Maroević piše da tematske izložbe mogu primjenjivati didaktički, estetski i evokacijski stil. Najčešći tipovi tematskih knjižničnih izložbi su prigodne izložbe ili one vezane uz neki blagdan, obljetnice ili povijesni događaj.

⁴² Stublić, H., Vujić, Ž. Oblici knjižne baštine i njihovo prezentiranje na izložbama // Muzeologija, 48/49. Zagreb: FF, str. 35.

⁴³ Tica, M. Nav. djelo. 2012., str. 30.

⁴⁴ Maroević, I. Nav. djelo, 1993., str. 236.

M. Tica nadalje spominje umjetničke izložbe u knjižnicama. Prema *Enciklopediji likovne umjetnosti*, umjetničke izložbe mogu biti samostalne (pojedinci), kolektivne (grupe, pravci, struke) ili kompleksne (najraznovrsnijih struka). Umjetničke izložbe u knjižnicama su najčešće radovi jednog umjetnika, umjetničkih udruga, ilustratora, studenata Akademije likovnih umjetnosti i dr. One podrazumijevaju likovne izložbe pojedinca ili grupe autora te amaterske radove korisnika knjižnica i kreativnih radionica. *Kroz izložbe, knjižničari mogu u rad uključivati i svoje korisnike, bez obzira na dob i obrazovanje, razne institucije te pripadnike manjinskih zajednica i osobe s posebnim potrebama.*⁴⁵ Narodne knjižnice, a posebno one koje imaju odvojene izložbene prostore, poput galerija, postavljaju likovne izložbe pojedinaca ili grupne izložbe, akademskih slikara i amatera.

Tica piše o izložbama sa strane korisnika i koristi poznatu podjelu. Prema stilu izložbe mogu biti *opće, edukativne, emotivne i zabavne*. Svaka od njih ima različitu svrhu i ciljeve koje želi ostvariti tijekom i nakon izložbe. Knjižnične izložbe se razlikuju i prema utrošenom vremenu za pripremu i postavljanje izložbene građe. *Studijska* izložba nastaje korištenjem više izvora informacija, utrošenim duljim vremenom i više pripreme. Ipak, u narodnim knjižnicama se češće postavljaju manje i ne zahtjevne izložbe, *prigodne izložbe* koje se odnose najčešće na neko događanje u mjestu knjižnice ili nekim povodom obljetnice.

*Svaka je izložba, u najširem smislu riječi, određena mjestom nastanka; izložbe postavljene u mjestu gdje su i pripremljene, putujuće izložbe; prostorom u kome je postavljena: galerija, muzej ili neki drugi javni prostor koji je namijenjen ili nenamijenjen izložbenoj djelatnosti; vremenom trajanja od postava do skidanja: dnevni, tjedni, mjesečni, višemjesečni, godišnji ili stalni postav; vremenom otvorenosti za posjetitelje te sadržajem: vrsta izložbe.*⁴⁶ Ranije u radu spomenuti su tipovi izložaba u muzejima i galerijama, a svi ti tipovi mogu se pronaći u izložbenoj praksi institucija kojima izložbena djelatnost nije primarna, kao što je to slučaj kod knjižnica.

Putujuće izložbe, nastaju kao uspješne izložbe u pojedinom mjestu te njihovoj potražnji da budu prikazane i u nekim drugim mjestima. Isto tako, mogu nastati kao rezultat nemogućnosti izlaganja u vlastitom izložbenom prostoru. Što se tiče vremena dostupnosti posjetiteljima, izložbe u narodnim knjižnicama se najčešće postavljaju u prozore knjižnica, odnosno izloge, na panoe ili stalke u prostoru za korisnike, u čitaonicama i galerijama te virtualne izložbe na

⁴⁵ Tica, M. Nav. djelo. 2012., str. 35.

⁴⁶ Tica, M. Nav. djelo. 2012., str. 44.

mrežnim stranicama i medijima. Izložba u izlozima je posjetiteljima važna iz razloga što je dostupna tijekom 24 sata. Vidljiva je s obje strane, i vanjske i unutarnje. Najčešće su to tematske izložbe. *Razgledavanje pak nije uvjetovano nekim slijedom, jer se pri postavljanju mora paziti da je svaki poster, odnosno svaki izloženi predmet, cjelina za sebe popraćena vrlo kratkim, sustavnim i čitljivo napisanim tekstovima.*⁴⁷ Pojedine knjižnice imaju i svoj galerijski prostor, a izložbe u galeriji su umjetničke najčešće. Knjižnice i njihove galerije imaju isto radno vrijeme tako da korisnik, odnosno posjetitelj, može razgledati izložbu u vrijeme kada knjižnica radi. To se također odnosi i na prostor za korisnike unutar knjižnice.

Tica piše o stalnom postavu u narodnim knjižnicama te ukazuje kako stalni postavi u narodnim knjižnicama okupljaju najčešće stare rijetke knjige, fotografije iz povijesti knjiga i knjižnica, poznatih javnih osoba, povijesnih ličnosti i umjetnika. Primjerice zavičajna zbirka sadrži knjižnu i neknjižnu građu i sitni tisak iz prikaza života i rada te opisa samog mjesta. *U nekim narodnim knjižnicama, na hodnicima, u prostoru za korisnike, ili u prostoru namijenjenom izložbama, postavljene su staklene vitrine s građom zavičajne zbirke.*⁴⁸ Od deset knjižnica koje su sudjelovale u istraživanju samo dvije imaju stalnu izložbu, primjerice Knjižnica Medveščak izlaže reprodukcije grafika iz povijesti knjige i knjižnica te postere informacija.

Povremene izložbe su češći oblik izložbe u narodnim knjižnicama. Tica navodi neke tipove: edukativne, tematske izložbe vezane za neke događaje – državne blagdane, obljetnice smrti i život društveno istaknutih osoba, sjećanje na povijesna događanja, informacijske i umjetničke. Povremene izložbe mogu se postavljati mjesečno, dvomjesečno, tromjesečno, godišnje ili dnevno. Dnevne izložbe su brze, obavijesne izložbe, a obično se izlažu samo na jednom posteru u izlogu ili unutar knjižnice na polici, vrtuljku za knjige ili pokretnom panou. Ipak, *iz dugogodišnje prakse postavljanja informacijskih izložbi u narodnoj knjižnici Medveščak došlo se do spoznaje da je u jednoj narodnoj knjižnici godišnje moguće postaviti više izložbi u trajanju najmanje mjesec dana.*⁴⁹ Istraživanje koje je provedeno u svibnju 2018. godine, u kojemu je sudjelovalo deset knjižnica grada Zagreba, pretpostavlja da većina Knjižnica grada Zagreba postavlja izložbe na mjesečnoj bazi dok stalnih izložaba ima znatno manje.

⁴⁷ Tica, M. Nav. djelo. 2012., str. 48.

⁴⁸ Tica, M. Nav. djelo. 2012., str. 55.

⁴⁹ Tica, M. Nav. djelo. 2012., str. 60.

5.3.2. Dokumentiranje knjižničnih izložaba

Dokumentiranje izložaba u muzejskoj djelatnosti obavlja se prema *Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi*. Dokumentacija o muzejskim izložbama obuhvaća sljedeće dokumente: *sinopsis, scenarij, pozivnicu, plakat, katalog i druge dokumente o održanoj izložbi*.⁵⁰

Milka Tica, na temelju svog dugogodišnjeg iskustva, piše o dokumentaciji izložbe u narodnim knjižnicama. Dokumentacija izložaba u knjižnicama gotovo ne postoji u jedinstvenom stručnom obliku. *Tragove o njima nalazimo tek u izvješćima o radu kako za prošlu tako i za buduću, odnosno tekuću kalendarsku godinu*.⁵¹ Najjednostavniji oblici dokumentiranja obuhvaćaju spremanje popratnog materijala: fotografije, pozivnice, dočitnice, postere, plakate izložbe, kataloge i dr. Dokumentaciju i evidenciju izložaba i posjetitelja potrebno je voditi u knjizi inventara u kojoj se upisuje: redni broj izložbe, naslov izložbe, ime organizatora, vrijeme trajanja izložbe, vrste izložbe, suradnici, popratni sadržaji i dr. Osim knjige inventara, postoji i knjiga dojmova koja je aktivna najčešće samo na otvorenju izložbe. Posjetitelji u nju upisuju svoje dojmove, želje i kritike.

Najčešći oblici dokumentiranja izložaba u knjižnicama se odnose na čuvanje popratnog materijala: fotografija, pozivnica, plakat, poster, katalog, dočitnik i dr. Dio materijala se čuva u izložbenim mapama, policama, a s pojavom digitalizacije omogućeno je spremanje na računalo – u mape, mrežne stranice itd.

⁵⁰ Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_09_108_1751.html (11.06.2018.)

⁵¹ Tica, M. Nav. djelo. 2010., str. 240.

6. Stanje izložbene djelatnosti u Hrvatskoj na temelju istraživanja iz 2010. godine

Milka Tica je u svom radu *Model komunikacije izložbom i njezino stalno dokumentiranje u knjižnici: vizualni i virtualni svijet* pokušala prikazati izložbenu djelatnost i izložbe unutar knjižničarstva. Godine 2010. provela je anketu u narodnim knjižnicama u svim hrvatskim županijama. Anketirano je 115 knjižnica i sve knjižnice su vratile ispunjene anketne listiće u Knjižnicu Medveščak u Zagrebu.

Glavna svrha istraživanja bilo je stvaranje realne slike o izložbenoj djelatnosti u knjižnicama, kao i zamišljeno postavljanje svih knjižničnih izložbi na jednu URL adresu, tj. internetsko okupljanje svih izložaba na jednu web stranicu. Metodi ankete je prethodila analiza knjižnične djelatnosti u odnosu na muzejsku izložbenu djelatnost, primjenom komparativne metode.

*Sadržaj pitanja odnosio se na prostor i postavljanje izložbi u knjižnici, vrste izložbi, izložbeno popratno gradivo, svečano otvorenje, održavanje tribina, predavanja i kreativnih radionica, najavu, suradnju s drugim institucijama, izložbe u odnosu na javne medije, autore i posjetitelje izložbe, korist od izložbi, zaštitu, dokumentaciju i posudbu izložbi između različitih institucija te osnivanje medijateke, zajedničke online baze svih izložbi u hrvatskim knjižnicama.*⁵²

Od ispitanih 115 knjižnica dobiveni su sljedeći rezultati:

- izložbe postavlja 96 knjižnica, a 19 nema tu praksu
- 78 knjižnica ima izložbeni prostor, a 37 ga nema
- 44 knjižnice izložbe postavljaju u izloge, galerije prozore, 82 u prostor za korisnike, 13 na svoje mrežne stranice, a 34 na neka druga mjesta u knjižnici
- 53 knjižnice imaju stalni postav izložbe, dok 62 nemaju
- 77 knjižnica postavlja izložbe radova svojih korisnika, a 64 i amaterske radove nastale na kreativnim radionicama u drugim ustanovama
- 51 knjižnica, osim vlastitih izložaka, koristi izložbeno gradivo drugih ustanova, 64 raznih udruga, 82 umjetnika, 43 obrtnika, a 12 od drugih izvora
- svečano otvorenje organizira njih 96, dok 19 nema tu praksu
- 64 knjižnice najavljuju svoje izložbe u dnevnom tisku, 76 na radiju, 26 na TV-u, 35 na internetu, a 77 na druge načine

⁵² Tica, M. Nav. djelo, 2012., str. 224.

- 101 knjižnica obavijest o izložbama provodi pozivnicama, 202 plakatima, 53 izrađuju i druge reklamne materijale
- 95 knjižnica svoje izložbe dokumentiraju fotografijama, 12 digitalizacijom, 63 videosnimkama, 18 katalogima izložbe, a 4 knjižnice nemaju nikakav trag o svojim izložbama. Tica naglašava kako niti jedna anketirana knjižnica nema knjigu inventara
- što se tiče popratnih sadržaja, 115 knjižnica imaju praksu održavanja promociju knjiga, 55 knjižnica održava javne tribine, 45 razne edukativna programe, 63 kreativne radionice, a 20 njih obavlja neke druge aktivnosti
- što se tiče posjetitelja izložaba, u 66 knjižnica je dostupna knjiga dojmova, a u 12 knjiga prijedloga za buduće izložbe
- evidenciju o posjetiteljima vode 23 knjižnice, a 88 nema tu praksu
- godišnju promjenu izložbi učini 13 knjižnica, polugodišnju niti jedna, tromjesečnu 16, mjesečnu 21 a neko drugo vrijeme 73
- 85 knjižnica troškove izložbi pokriva vlastitim sredstvima, 62 iz donacija, a 19 se snalazi na druge načine
- što se tiče osoba koje postavljaju izložbe u knjižnicama, 89 osoba te zadatke nema u opisu svog radnog mjesta, 22 osobe imaju u opisu radnog mjesta poslove izložbene djelatnosti, a 4 se nisu izjasnile
- 91 knjižnica smatra je je korist od izložbi najveća u stvaranju ugleda knjižnice, 83 u stjecanju znanja, 82 u širenju informacija, 63 u rastu posudbe knjiga, 55 u razvoju međuinstitucijskih odnosa, a 25 ispitanika se odlučilo za nešto drugo
- svih 115 ispitanika je odgovorilo pozitivno na upite: *Jeste li zainteresirani za posudbu izložbi postavljenih u drugim knjižnicama?* i *Jeste li zainteresirani za zajedničku bazu podataka o izložbama u knjižnicama?*

Zaključno, istraživanje je potvrdilo opravdanost Ticinog predloženog modela izložbene djelatnosti, nastalog na dugogodišnjem iskustvu rada na postavljanju izložbi u Knjižnici Medveščak.

7. Istraživanje stanja izložbene djelatnosti deset zagrebačkih narodnih knjižnica danas (2017/2018)

7.1. Cilj i svrha istraživanja

Ciljevi istraživanja su bili utvrditi u kojoj mjeri knjižnice provode izložbenu djelatnost te ukazati na eventualne prepreke i probleme s kojima se susreću narodne knjižnice po pitanju postavljanja izložbi – nedostatak stručne osobe, neadekvatan prostor, nedokumentiranje izložbi itd. Izložbena djelatnost je primarno muzejska djelatnost, stoga kao takva ima određene kriterije koje mora poštivati. Svrha istraživanja je bila dati pregled knjižnične izložbene djelatnosti na osnovi kojeg bi se mogao pratiti kasniji razvoj i napredak.

7.2. Istraživačka pitanja

Istraživanjem se željelo dobiti odgovori na ova pitanja:

1. Imaju li knjižnice dobre uvjete za postavljanje izložaba u odnosu na muzeje?
2. Poštuje li knjižnična izložbena djelatnost zakonitosti muzejske izložbene djelatnosti i kakvo je znanje osoba koje se bave knjižničnom izložbenom djelatnošću?
3. Koje su prepreke i problemi knjižnične izložbene djelatnosti?

Istraživačka pitanja se mogu grupirati u dvije teme – 1. pitanje se odnosi na izlagački prostor i izložbenu građu te pomagala i elemente izložbe, a 2. i 3. pitanje se odnosi na iskustva i stavove o knjižničnoj izložbenoj djelatnosti.

7.3. Metodologija istraživanja

7.3.1. Metoda

Za prikupljanje podataka odabran je kao istraživačka metoda strukturirani intervju. Odabrana tehnika intervjuiranja je bila osobni intervju (licem u lice) ili putem e-pošte koji je sa svakim ispitanikom proveden jednom.

7.3.2. Uzorak

Odabrani uzorak istraživanja bile su narodne knjižnice u Zagrebu, odnosno Knjižnice grada Zagreba – KGZ. Zbog brojnosti knjižnica koje bi mogle sudjelovati u istraživanju, odabrano je deset reprezentanata koji zastupaju čitav grad.

Reprezentanti su odabrani prema dvama kriterijima:

1. da su zastupljene sve zagrebačke gradske četvrti⁵³

2. da su to glavne knjižnice, osim nekoliko izuzetaka kad su reprezentanti bili i/ili ogranci tj. područne knjižnice jer imaju razvijeniju izložbenu djelatnost⁵⁴

Reprezentanti su jasno prikazani u tablici 1. U nekim četvrtima reprezentanti su izostali zato što su uzete glavne knjižnice, a ne ogranci. Primjerice, Knjižnica Augusta Cesarca u Maksimiru je ogranak Knjižnice Augusta Cesarca koja pripada Donjem gradu, a slično je i s drugima. Nadalje, neke četvrti, poput Brezovice i Podsljemena, su također bez reprezentanta zato što uopće nemaju knjižnice.

Tablica 1. Prikaz reprezentanata prema dvama kriterijima

1. kriterij: zagrebačke gradske četvrti	Knjižnice grada Zagreba	2. kriterij: glavne knjižnice + ogranaci	Reprezentanti u radu
Donji grad	Knjižnica Medveščak, Gradska knjižnica, Knjižnica Augusta Cesarca, Knjižnica Božidara Adžije, Knjižnica i čitaonica Bogdana Ogrizovića, Dječja knjižnica "M2"	Knjižnica Medveščak Dječja knjižnica "M2"	Knjižnica Medveščak
Gornji grad – Medveščak	Knjižnica Marije Jurić Zagorke	-	Knjižnica Marije Jurić Zagorke
Trnje	Dječja knjižnica Marina Držića, Knjižnica Ivana Gorana Kovačića, Knjižnica Marina Držića, Knjižnica Savica	Knjižnica Marina Držića Dječja knjižnica Marina Držića, Knjižnica Ivana Gorana Kovačića,	Dječja knjižnica Marina Držića

⁵³ Grad Zagreb – službene stranice. Dostupno na: <https://www.zagreb.hr/mjesna-samouprava/6> (23.04.2018.)

⁵⁴ Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/kontakti/adresar/804> (23.04.2018.)

		Knjižnica Savica	
Maksimir	Knjižnica Augusta Cesarca	-	Knjižnica Augusta Cesarca
Peščenica – Žitnjak	Knjižnica S. S. Kranjčevića, Knjižnica Ivane Brlić Mažuranić	Knjižnica S. S. Kranjčevića, Knjižnica Ivane Brlić Mažuranić	Knjižnica S. S. Kranjčevića
Novi Zagreb – istok	Knjižnica Novi Zagreb, Božidara Magovca ; Knjižnica Dugave, Knjižnica Sloboština, K. Vjekoslava Majera	Knjižnica Novi Zagreb Knjižnica Dugave Knjižnica Savski Gaj Knjižnica Vjekoslava Majera Knjižnica Sloboština Knjižnica Mala Mlaka	Knjižnica Novi Zagreb
Novi Zagreb zapad	Knjižnica Savski gaj	-	-
Trešnjevka - sjever	Knjižnica Tina Ujevića, Knjižnica Ljubljana, Knjižnica Voltino	Knjižnica Tina Ujevića Knjižnica Ljubljana Knjižnica Knežija Knjižnica Prečko	Knjižnica Tina Ujevića

		Knjižnica Staglišće Knjižnica Voltino	
Trešnjevka – jug	Knjižnica Prečko, Knjižnica Knežija, Knjižnica Staglišće	-	-
Črnomerec	Knjižnica Vladimira Nazora, Čitaonica i Galerija Vladimira Nazora, Knjižnica Kustošija, Čitaonica Kustošija, Knjižnica Kajfešov brijeg,	Knjižnica Vladimira Nazora Čitaonica i Galerija VN Knjižnica Kajfešov Brijeg, Knjižnica Kustošija, Čitaonica Kustošija, Knjižnica Vrapče, Knjižna stanica Gornje Vrapče, Knjižnica Gajnice, Knjižnica Špansko-sjever, Knjižnica Špansko-jug, Knjižnica Podsused,	Knjižnica Vladimira Nazora i Čitaonica i Galerija VN
Gornja Dubrava	Knjižnica Dubec	-	-
Donja Dubrava	Knjižnica Dubrava	-	Knjižnica Dubrava
Stenjevec	Knjižnica Špansko-sjever,	-	-

	Knjižnica Špansko-jug		
Podsused – Vrapče	Knjižnica Podsused, Knjižnica Vrapče, Knjižnica Gajnice	-	-
Podsljeme	-	-	-
Sesvete	Knjižnica Sesvete, Knjižnica Jelkovec, Knjižnica Selčina	Knjižnica Sesvete Knjižnica Dubec, Knjižnica Selčina, Knjižnica Jelkovec,	Knjižnica Sesvete
Brezovica	-	-	-

Dakle, knjižnice reprezentanti bili su Knjižnica Medveščak, Dječja knjižnica Marina Držića, Knjižnica Marije Jurić Zagorke, Knjižnica Vladimira Nazora (VN), Galerija i čitaonica Vladimira Nazora (VN), Knjižnica Silvija Strahimira Kranjčevića, Knjižnica Novi Zagreb, Knjižnica Savski gaj, Knjižnica Knežija i Knjižnica Sesvete.

7.3.3. Instrumenti

Strukturirani protokol sadržavalo je osamnaest pitanja koja su slijedila tematske odrednice istraživačkih pitanja. Prvih šesnaest pitanja odnosilo se na prostor i načine postavljanja izložbene građe u pojedinoj knjižnici te tipove izložbi, jednako tako i na evidenciju korisnika, dokumentaciju, oglašavanje, suradnju s drugim ustanovama, stručne osobe itd. Sljedeća dva pitanja su se odnosila na iskustva i stavove o izložbenoj djelatnosti u narodnim knjižnicama. Protokol je bio visoko strukturiran. Zastupljena su pitanja zatvorenog tipa, višestrukog izbora te s ljestvicom procjene.

7.3.4. Tijek istraživanja

Samo istraživanje je prvo morala odobriti Matična služba Knjižnica grada Zagreba. Istraživanje je trajalo od 1. svibnja do 1. lipnja 2018. godine. Svih deset knjižnica je moralo odgovoriti na ista pitanja. Osobni intervjui, odnosno intervjui *licem u lice*, snimljeni su mobilnim telefonom uz povremene bilješke na papiru. Transkript razgovora je načinjen dan kasnije. S druge strane intervjui koji su održani putem e-pošte su automatski zabilježeni u pripremljen obrazac. U oba slučaja, svim ispitanicima su postavljena jednaka pitanja, istim redoslijedom uz povremena potrebna pojašnjenja. Istraživanje je provedeno samo jednom. Intervjui snimani mobilnim telefonom trajali su između 15 – 20 minuta.

7.3.5. Rezultati istraživanja

Kao što je već rečeno, istraživanje je provedeno u Knjižnicama grada Zagreba na uzorku od deset knjižnica – Knjižnica Medveščak, Dječja knjižnica Marina Držića, Knjižnica Marije Jurić Zagorke, Knjižnica Vladimira Nazora, Galerija i čitaonica Vladimira Nazora, Knjižnica S. S. Kranjčevića, Knjižnica Novi Zagreb, Knjižnica Savski gaj, Knjižnica Knežija i Knjižnica Sesvete. Rezultati su prikazani u tablicama, grafikonima te su tekstualno opisani orijentirajući se na postavljena pitanja ispitanicima.

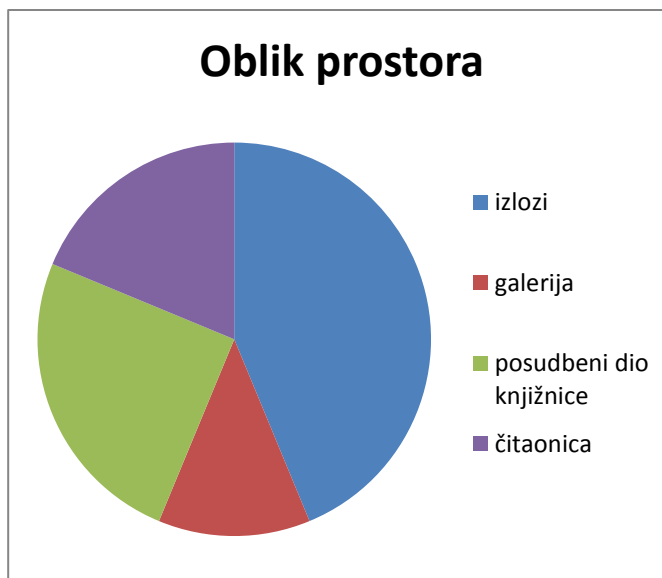
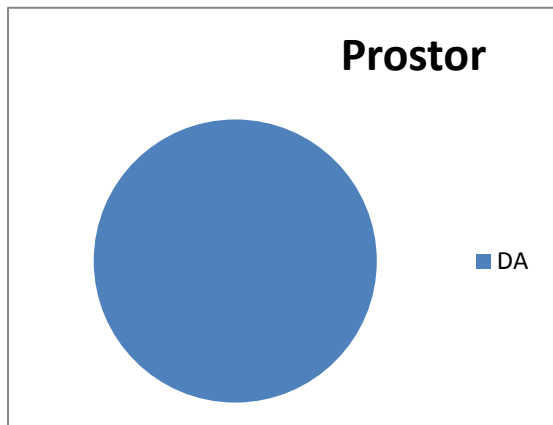
1. Imate li u knjižnici prostor namijenjen za postavljanje izložbi? Kako izgleda prostor u kojem postavljate izložbe? Koja je veličina (m²) prostora u kojem se postavlja izložba? Imate li u knjižnici neku stalnu izložbu?

Na prvo pitanje ponuđena su dva odgovora. Ispitanici su mogli odgovoriti sa DA ili NE. Zatim su se postavljala potpitanja.

Svih deset knjižnica ima prostor za postavljanje izložaba. Što se tiče stalnih izložaba, posjeduju ih samo Knjižnica Vladimira Nazora i Knjižnica Medveščak. Veličinu prostora nisu svi znali. Knjižnice koje imaju posebno odvojen prostor, primjerice galerije, ili prostor unutar knjižnice, znale su podatak o veličini (m²), dok su knjižnice koje imaju izložbeni prostor u izlozima stavile podatak o ukupnom broju izloga ili nisu dale nikakav podatak. Dvije knjižnice imaju galerijski prostor, sedam knjižnica postavlja izložbe u izlozima, četiri knjižnice postavljaju izložbe knjižničnom posudbenom dijelu, a tri knjižnice u čitaonicama.

Tablica 1. Izložbeni prostor u Knjižnicama grada Zagreba

Reprezentanti	Imate li izložbeni prostor?	Stalna izložba	Izgled i veličina prostora
Knjižnica Medveščak	DA	DA	Izlozi (7 velikih i 4 manja)
Dječja knjižnica Marina Držića	DA	NE	Izlozi duž knjižničnog i čitaoničkog dijela, posudbeni dio
Knjižnica Marije Jurić Zagorke	DA	NE	Izlozi (6)
Knjižnica Vladimira Nazora	DA	DA	Izlozi (13odjel za odrasle, 4 dječji odjel)
Galerija i čitaonica Vladimira Nazora	DA	NE	Galerija VN – 188 m ²
Knjižnica S. S. Kranjčevića	DA	NE	Izlozi (Galerija Prozori) – 30 m
Knjižnica Novi Zagreb	DA	NE	Izlozi i unutar posudbenog dijela knjižnice
Knjižnica Savski gaj	DA	NE	Čitaonica i posudbeni dio – 30 m ²
Knjižnica Knežija	DA	NE	Izlozi, čitaonica i posudbeni dio – 100-130 m ²
Knjižnica Sesvete	DA	NE	Galerija Oblok – 82 m ²

2. Postoje li prozorski otvori u prostorima postavljenih izložaba? Jesu li prozori po veličini maleni, srednji ili veliki? Jesu li prozorska stakla prekrivena zaštitnim folijama za UV zrake?

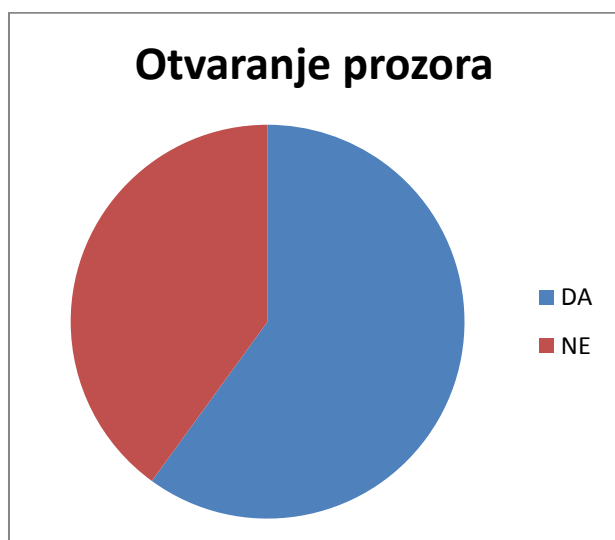
Na drugo pitanje su ispitanici isto tako mogli odgovoriti sa DA ili NE. Zatim su postavljena potpitanja.

Svih deset knjižnica imaju prozore. Tri knjižnice imaju prozore koji se ne otvaraju, već su fiksni – Knjižnica Medveščak, Knjižnica M. J. Zagorke i Knjižnica Novi Zagreb. Navedene knjižnice imaju svoje izložbene prostore u izlozima – prozorima.

Knjižnica Savski gaj ima malene prozore, Knjižnica Sesvete srednje, a osam knjižnica velike. Zaštitne folije nema niti jedna knjižnica (jedna knjižnica ne zna).

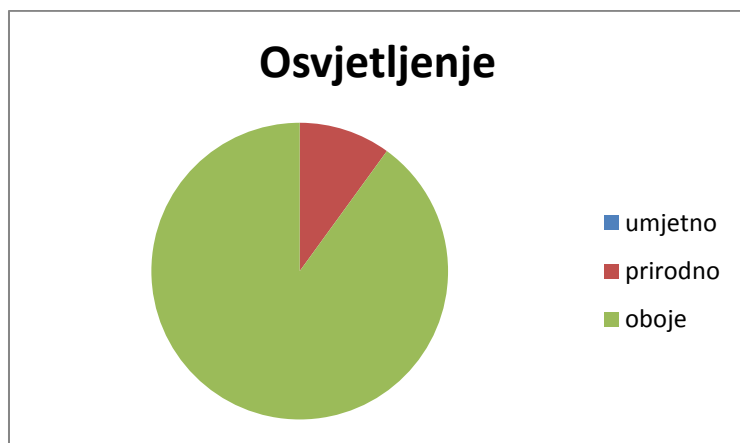
Tablica 2. Prozorski otvori u Knjižnicama grada Zagreba

Reprezentanti	Imate li prozore?	Mogu li se otvoriti?	Veličina prozora	Zaštitne folije
Knjižnica Medveščak	DA	NE	Veliki i srednji	NE
Dječja knjižnica Marina Držića	DA	DA	Veliki	NE
Knjižnica Marije Jurić Zagorke	DA	NE	Veliki	NE
Knjižnica Vladimira Nazora	DA	DA	Veliki	NE
Galerija i čitaonica Vladimira Nazora	DA	Veliki NE, gornji DA	Veliki	NE
Knjižnica S. S. Kranjčevića	DA	DA	Veliki	NE
Knjižnica Novi Zagreb	DA	NE	Veliki	NE
Knjižnica Savski gaj	DA	DA	Mali	NE ZNAM
Knjižnica Knežija	DA	DA	Veliki	NE
Knjižnica Sesvete	DA	DA	Srednji	NE

3. Je li osvjetljenje prirodno, umjetno ili oboje?

Na treće pitanje je ponuđeno tri odgovora. Devet knjižnica je odgovorilo da ima i umjetno i prirodno, odnosno dnevno osvjetljenje. Knjižnica Vladimira Nazora je jedina odgovorila da ima samo prirodno osvjetljenje (postoji i umjetno, ali ga ne koriste).

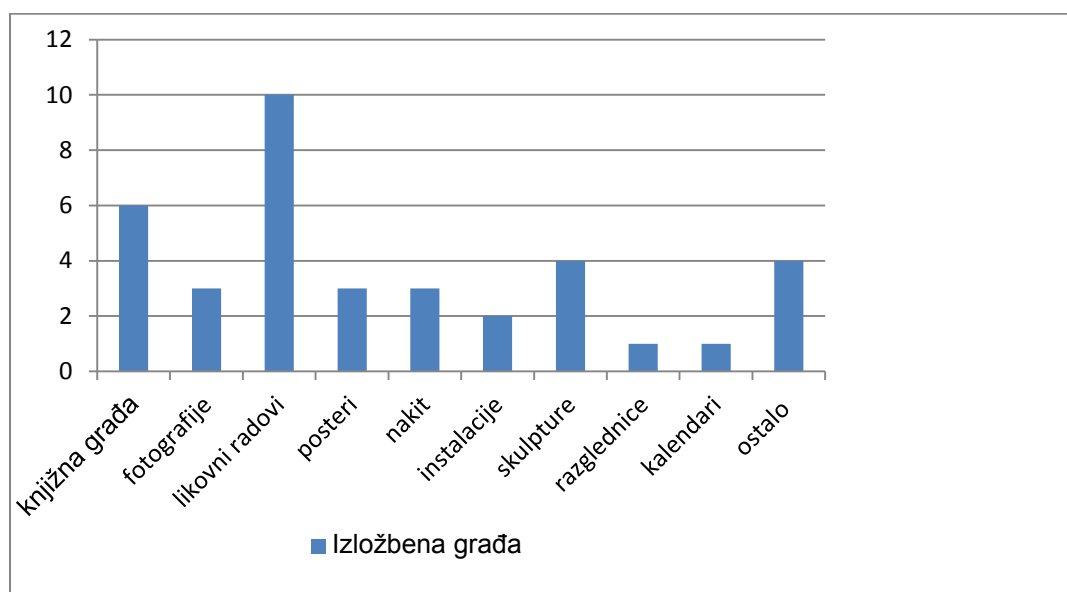
4. Koju građu najčešće izlažete?

Na četvrto pitanje ispitanici su slobodno nabrajali što sve koriste od izložbene građe. U tablici su prepisani termini izložbene građe koje su naveli sami ispitanici. Od izložbene građe navedene su: knjižna građa (šest knjižnica), fotografije (tri knjižnice), likovni radovi (deset knjižnica), poster i (tri knjižnice), nakit (tri knjižnice), instalacije (dvije knjižnice), skulpture (četiri knjižnice), razglednice (jedna knjižnica), kalendari (jedna knjižnica). Neke knjižnice su navele i drugu građu, ali to pripada pod ostalo (četiri knjižnice).

Tablica 3. Izložbena građa u Knjižnicama grada Zagreba

Reprezentanti	Izložbena građa
Knjižnica Medveščak	fotokopije likovnog materijala (slike, fotografije) iz knjižne i neknjižne građe (razglednice, poster i plakati, kalendari i drugi sitni tisak) i interpretacijskih legendi (kratki sažeci o izloženim predmetima), knjižna i neknjižna građa, dječji radovi nastali na kreativnim radionicama
Dječja knjižnica Marina Držića	likovni radovi djeca, radovi ilustratora za djecu, knjižna građa
Knjižnica Marije Jurić Zagorke	slike - ulje na platnu, akvareli, akrili; skulpture, nakit

Knjižnica Vladimira Nazora	knjižnična građa, artefakti, fotografije, plakati, likovna ostvarenja, dokumenti, knjige, slike
Galerija i čitaonica Vladimira Nazora	umjetničke instalacije, video radovi, skulpture i slike
Knjižnica S. S. Kranjčevića	objekti, plakati, crteži, knjižna građa
Knjižnica Novi Zagreb	knjižna građa, likovna građa – sitna plastika, opremljene slike u tehnikama akvarela, ulje na platnu
Knjižnica Savski gaj	slike, predmete popu nakita, ukrasnih marama
Knjižnica Knežija	umjetničke slike, umjetničke fotografije, dječji likovni radovi, plakati koji objedinjuju poeziju i fotografiju, knjige, nakit
Knjižnica Sesvete	fotografije i ulje na platnu, akrili, skulpture

5. Koristite li kod izlaganja izložbene vitrine? Što izlažete u vitrinama?

Na peto pitanje ispitanici su mogli odgovoriti sa DA ili NE. Potpitanje je slijedilo ako je odgovor bio potvrđan.

Vitrine koriste Knjižnica Vladimira Nazora, Galerija i čitaonica Vladimira Nazora, Knjižnica S. S. Kranjčevića i Knjižnica Sesvete. Ostale knjižnice ne koriste izložbene vitrine.

6. Opremate li svoje tematske cjeline i izložbene predmete legendama? Koje tipove legendi koristite? Tko sastavlja sadržaj legendi i prilagođava li se on potencijalnoj publici?

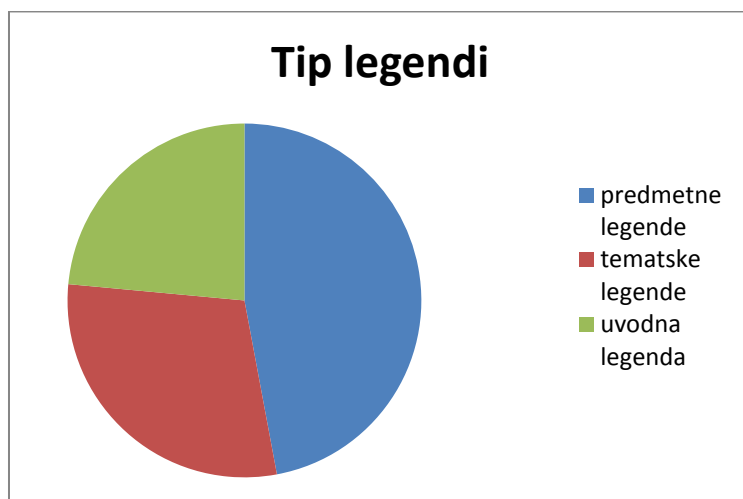
Ovo se pitanje odnosilo na opremanje izložbe legendama. Ispitanici su mogli odgovoriti sa DA ili NE. Ukoliko je odgovor DA, slijedila su potpitanja.

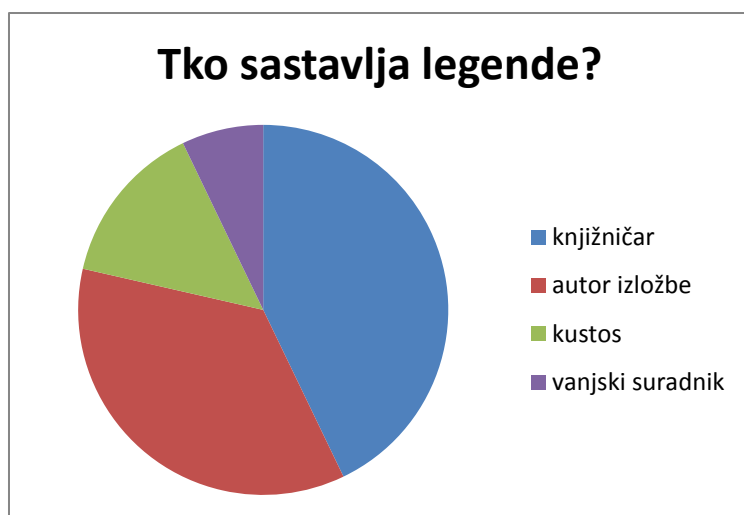
Dakle, od deset knjižnica samo jedna knjižnica ne oprema svoje izložbe legendama. U knjižnicama prevladavaju predmetne legende. Legende sastavljaju uglavnom knjižničari, a slijede autori izložaba, kustosi te vanjski suradnici. Legende se prilagođavaju potencijalnoj publici, a Knjižnica Medveščak oprema legende koje su prilagođene odrasloj dobi.

Tablica 4. Legende u Knjižnicama grada Zagreba

Reprezentanti	Legende	Tipovi legendi	Tko ih sastavlja?	Prilagođava li se potencijalnoj publici?
Knjižnica Medveščak	DA	uvodna, predmetne i tematske	autor izložbe	prilagođene su odrasloj dobi
Dječja knjižnica Marina Držića	DA	uvodna, predmetne	knjižničari	DA
Knjižnica Marije Jurić Zagorke	DA	tematske i predmetne	knjižničari	DA
Knjižnica Vladimira Nazora	DA	predmetne	autor ili	DA

			knjižničar	
Galerija i čitaonica Vladimira Nazora	DA	uvodna, predmetne	autor ili kustos	DA
Knjižnica S. S. Kranjčevića	DA	tematske i predmetne	kustos ili autor	DA
Knjižnica Novi Zagreb	DA	tematske	knjižničar ili autor	DA
Knjižnica Savski gaj	DA	tematske i predmetne	knjižničar	DA
Knjižnica Knežija	NE	-	-	-
Knjižnica Sesvete	DA	uvodna, predmetne	Narodno sveučilište Sesvete ili knjižničar	DA

7. Koje tipove izložaba pripremate u Vašoj knjižnici?

Na ovo pitanje ispitanici su slobodno nabrajali tipove izložaba koje postavljaju u svojim knjižnicama. Od termina koje su koristili, najčešće se spominju likovne izložbe (sedam knjižnica) i informacijske (četiri). Zatim slijede umjetničke i tematske (tri knjižnice) i po jedna knjižnica je navela evokativnu, putujuću, studijsku i dokumentarnu izložbu.

Tablica 5. Tipovi izložaba u Knjižnicama grada Zagreba

Reprezentanti	Tipovi izložaba
Knjižnica Medveščak	Informacijske, umjetničke, putujuće izložbe drugih ustanova, likovne
Dječja knjižnica Marina Držića	Tematske i likovne
Knjižnica Marije Jurić Zagorke	Likovne, tematske izložbe, izložbe fotografija, studijske izložbe
Knjižnica Vladimira Nazora	Tematske, studijske, likovne
Galerija i čitaonica Vladimira Nazora	Suvremene umjetničke izložbe
Knjižnica S. S. Kranjčevića	Umjetničke
Knjižnica Novi Zagreb	Likovne, dokumentarne, informativne, evokativne
Knjižnica Savski gaj	Umjetničke i informativne

Knjižnica Knežija	Informativne, tematske, likovne skupne i samostalne, povijesno- edukativne
Knjižnica Sesvete (Galerija Oblok)	Likovne i umjetničke

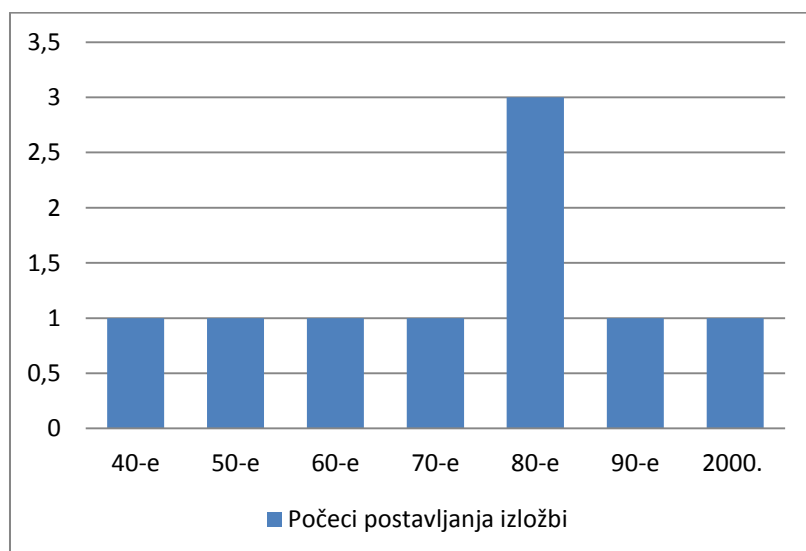
8. Kada je započela tradicija postavljanja izložbi u Vašoj knjižnici (godina)? Koliko često godišnje postavljate izložbe?

Na ovo pitanje knjižnice su odgovarale jednom ili dvije riječi. Što se tiče početaka, izložbe su se u Knjižnicama grada Zagreba počele postavljati već u četrdesetima prošlog stoljeća, od osnutka knjižnica. Najviše izložaba se počelo postavljati osamdesetih. Knjižnica Novi Zagreb nema podatak od počecima postavljanja izložbi. Izložbe se postavljaju u svim knjižnicama na mjesečnoj bazi osim Knjižnice Medveščak koja postavlja četiri velike izložbe, a one manje češće. Dječja knjižnica M. Držića ima dva izložbena prostora, a u svakom se održava po pet izložbi godišnje.

Tablica 6. Tradicija postavljanja izložbi u Knjižnicama grada Zagreba

Reprezentanti	Počeci izložaba	Godišnji broj izložbi
Knjižnica Medveščak	1980. godina	4 velike, manje su česte

Dječja knjižnica Marina Držića	1998. godina	5 + 5
Knjižnica Marije Jurić Zagorke	1954. godina	4 – 5 izložbi
Knjižnica Vladimira Nazora	1948. godina	14 – 15 izložbi
Galerija i čitaonica Vladimira Nazora	1969. godina	14 – 15 izložbi
Knjižnica S. S. Kranjčevića	1978. godina	Oko 10 izložbi
Knjižnica Novi Zagreb	-	11 izložbi
Knjižnica Savski gaj	1986. godina	12 izložbi
Knjižnica Knežija	1985. godina	12 izložbi
Knjižnica Sesvete (Galerija Oblok)	2001. godina	12 – 13 izložbi

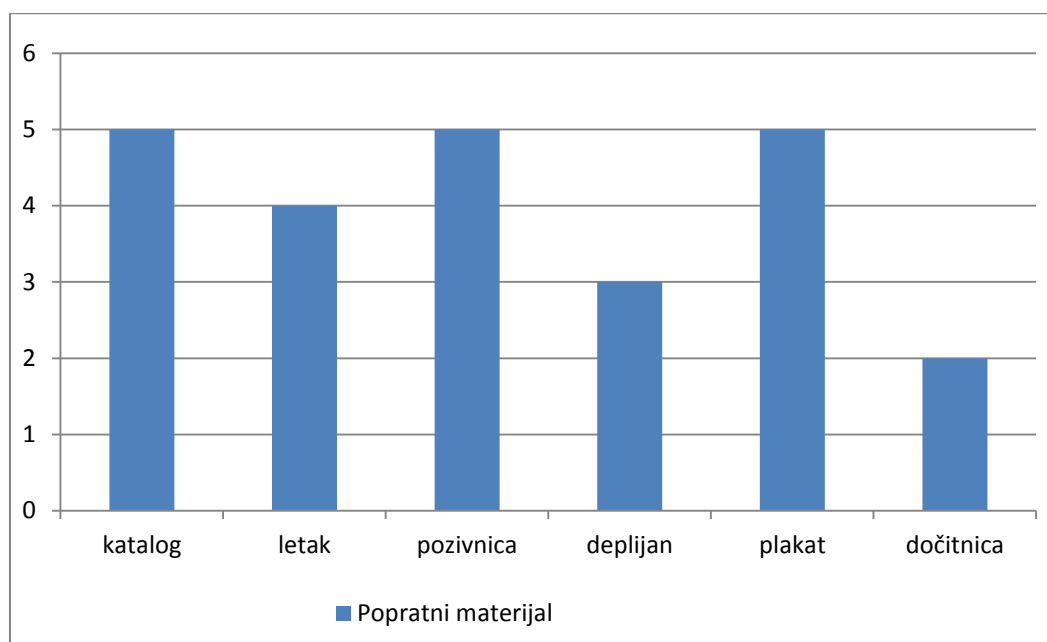

9. Izrađujete li za izložbe popratni materijal? Što izrađujete od popratnog materijala?

Na deveto pitanje ispitanici su mogli odgovoriti sa DA ili NE. Ukoliko je odgovor bio DA, slijedilo je potpitanje. Svih deset knjižnica izrađuju popratni materijal. Najviše se izrađuju katalogi, plakati i pozivnice – pet knjižnica. Četiri knjižnice izrađuje letke, a tri deplijane. Svega dvije knjižnice izrađuje dočitnice.

Tablica 7. Popratni materijal na izložbama u Knjižnicama grada Zagreba

Reprezentanti	Popratni materijal	Tipovi
Knjižnica Medveščak	DA	katalog, pozivnica, deplijan, najavni listić (letak), dočitnica (graničnik, bookmark)
Dječja knjižnica Marina Držića	DA	Letak
Knjižnica Marije Jurić Zagorke	DA	katalog, pozivnica
Knjižnica Vladimira Nazora	DA	deplijan, pozivnica, plakat
Galerija i čitaonica Vladimira Nazora	DA	Katalog, letak, dočitnica
Knjižnica S. S. Kranjčevića	DA	Katalog
Knjižnica Novi Zagreb	DA	deplijan, plakat, letak
Knjižnica Savski gaj	DA	plakat, pozivnica
Knjižnica Knežija	DA	Plakat
Knjižnica Sesvete (Galerija Oblok)	DA	katalog, plakat, pozivnica

10. Ima li popratnih događanja uz izložbe? Koja su to događanja?

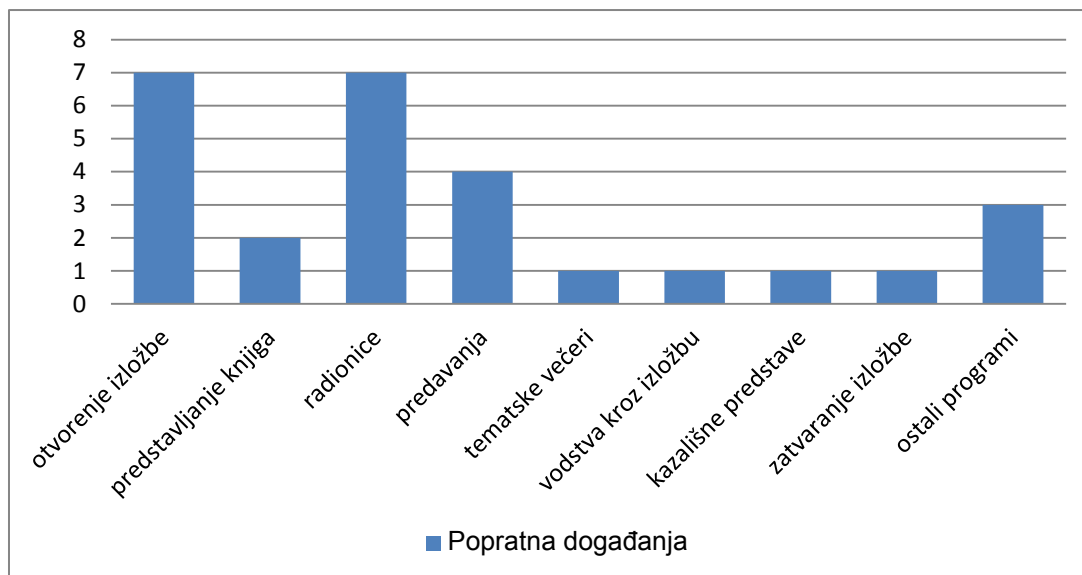
Na ovo pitanje knjižnice imale dva ponuđena odgovora DA ili NE. Ako je odgovor bio potvrđan, slijedilo je potpitanje.

Svih deset knjižnica, uz svoje izložbe održava i popratna događanja. Što se tiče broja događanja, najviše se održavaju otvorenja izložaba i radionice, bilo za odrasle ili za djecu – njih sedam knjižnica. Četiri knjižnice održavaju predavanja, a tri održavaju svoje programe. Primjerice, Knjižnica Silvija Strahimira Kranjčevića održava razgovore u prozorima, Galerija i čitaonica Vladimira Nazora održava razne manifestacije i programe, npr. vikend galeriju. Ostala događanja ima po jedna ili dvije knjižnice.

Tablica 8. Popratna događanja uz izložbe u Knjižnicama grada Zagreba

Reprezentanti	Popratna događanja	Tipovi
Knjižnica Medveščak	DA	otvorenje izložbe, predavljanje knjiga (tematski vezano uz izložbu), kreativne radionice, predavanja, tribine
Dječja knjižnica Marina Držića	DA	otvorenje izložbe, radionice
Knjižnica Marije Jurić Zagorke	DA	otvorenje izložbi
Knjižnica Vladimira Nazora	DA	otvorenja izložbi, radionice, predavanja, tematske večeri
Galerija i čitaonica Vladimira Nazora	DA	otvorenje izložbi, predavanja, radionice za djecu, vodstva kroz izložbu, manifestacije, vikend galerija (3 dana programa), performansi
Knjižnica S. S. Kranjčevića	DA	razgovori u prozorima, radionice, programi
Knjižnica Novi Zagreb	DA	otvorenja ili zatvaranja izložbi, prigodno predavanje
Knjižnica Savski gaj	DA	otvorenje izložbe

Knjižnica Knežija	DA	susreti s književnicima, radionice, kazališne predstave, posjeti vrtićkih i školskih grupa
Knjižnica Sesvete (Galerija Oblok)	DA	Radionice

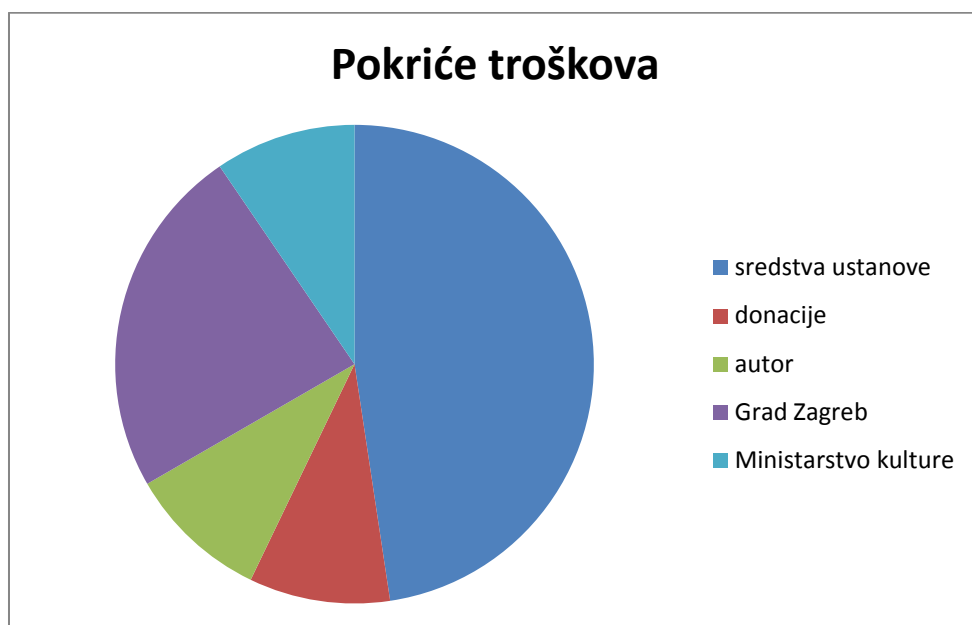

11. Kako pokrivate troškove izložaba?

Na ovo pitanje knjižnice su imale ponuđena tri odgovora – sredstva ustanove, donacija, ostalo. Svih deset knjižnica koriste sredstva ustanove, odnosno ustanove Knjižnice grada Zagreba. Donacije imaju dvije knjižnice. Pod ostalo, knjižnice su napomenule autora umjetničkih djela (dvije knjižnice), grad Zagreb (pet knjižnica) i Ministarstvo kulture (dvije knjižnice). Jedna knjižnica nije stavila nikakvu napomenu, samo je odabrala *ostalo*.

Tablica 9. Troškovi izložaba u Knjižnicama grada Zagreba

Sredstva ustanove	Svih deset knjižnica
Donacija	Knjižnica Medveščak, Knjižnica Vladimira Nazora
Ostalo:	Knjižnica Medveščak <ul style="list-style-type: none"> - autor izložbe (Knjižnica Knežija, Knjižnica SSK) - Grad Zagreb (Knjižnica Sesvete, Galerija i čitaonica VN, Knjižnica SSK, Knjižnica VN, Knjižnica M. J. Zagorke)

12. Postoji li suradnja sa drugim kulturnim ustanovama? S kime najčešće surađujete?

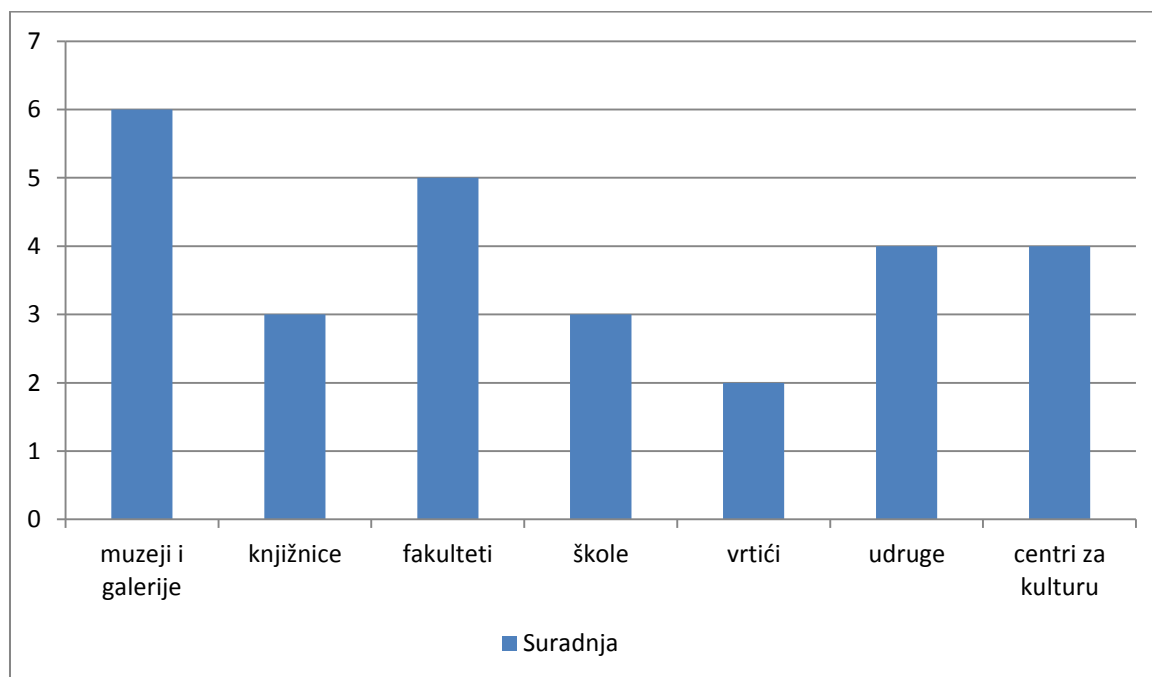
Na ovo pitanje ispitanici su mogli odgovoriti sa DA ili NE. Ako je odgovor bio DA, knjižnice su nabrajale ustanove, udruge, škole itd. s kojima surađuju.

Svih deset knjižnica surađuje s nekim drugim kulturnim ustanovama, odnosno kulturnim djelatnicima. Šest knjižnica je navelo da surađuje s muzejima i galerijama, tri knjižnice su navele suradnju s drugim knjižnicama, s fakultetima pet knjižnica, sa školama tri knjižnice, s vrtićima dvije knjižnice, s udrugama četiri knjižnice, a centre za kulturu su navele četiri knjižnice.

Tablica 10. Suradnja Knjižnica grada Zagreba sa drugim kulturnim ustanovama

Reprezentanti	Suradnja	S kime?
Knjižnica Medveščak	DA	baštinske ustanove (knjižnice, arhivi, muzeji, instituti), fakulteti i druge institucije
Dječja knjižnica Marina Držića	DA	muzeji grada Zagreba, udruge, škole, vrtići
Knjižnica Marije Jurić Zagorke	DA	muzeji, umjetnici sa Akademije likovnih

		umjetnosti
Knjižnica Vladimira Nazora	DA	muzeji, centri za kulturu, društva i udruge, izdavači, vrtići, škole i fakulteti
Galerija i čitaonica Vladimira Nazora	DA	galerije, dječja knjižnica
Knjižnica S. S. Kranjčevića	DA	Centar za kulturu, neprofitne udruge, umjetničke udruge
Knjižnica Novi Zagreb	DA	Akademija likovnih umjetnosti, udruge likovnih umjetnosti, centri za kulturu (tečaj za amatere), Centar za kulturu Novi Zagreb
Knjižnica Savski gaj	DA	knjižnice
Knjižnica Knežija	DA	Centar za kulturu Trešnjevka
Knjižnica Sesvete (Galerija Oblok)	DA	muzej, Narodno sveučilište Sesvete, škole i likovne udruge

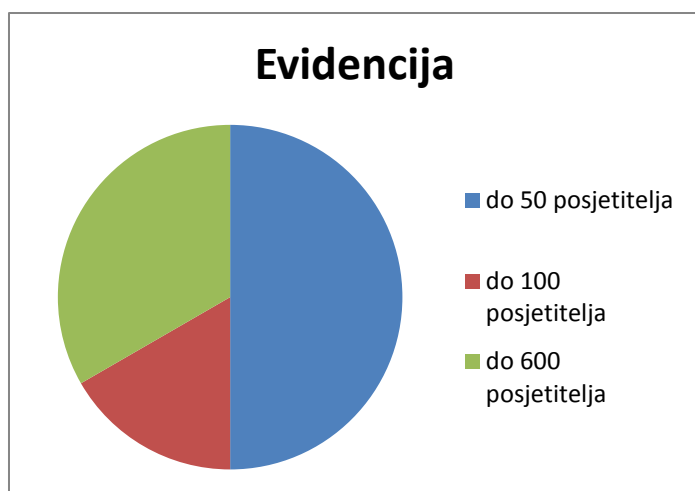

13. Vodite li evidenciju o posjetiteljima izložbe? Koliki je otprilike prosječan broj posjetitelja po izložbi?

Na ovo pitanje ispitanici su imali ponuđene odgovore DA ili NE. Ako je odgovor bio DA, slijedilo je potpitanje. Šest knjižnica od deset vode evidenciju o posjetiteljima. Četiri od njih šest postavlja izložbe u izložima pa su znale samo podatak o broju posjetitelja na otvorenju izložbe. Dvije knjižnice koje imaju svoj galerijski prostor govore oko 500 posjetitelja po izložbi.

Tablica 11. Evidencija o posjetiteljima izložbe u Knjižnicama grada Zagreba

Reprezentanti	Evidencija	Broj posjetitelja po izložbi
Knjižnica Medveščak	NE	-
Dječja knjižnica Marina Držića	NE	-
Knjižnica Marije Jurić Zagorke	DA	70 – 80
Knjižnica Vladimira Nazora	DA	30 – 100
Galerija i čitaonica Vladimira Nazora	DA	550
Knjižnica S. S. Kranjčevića	NE	-
Knjižnica Novi Zagreb	DA	20 – 30
Knjižnica Savski gaj	NE	-
Knjižnica Knežija	DA	20
Knjižnica Sesvete (Galerija Oblok)	DA	400 – 500

14. Je li Vaša knjižnica dokumentira izložbe? Kako dokumentirate izložbe?

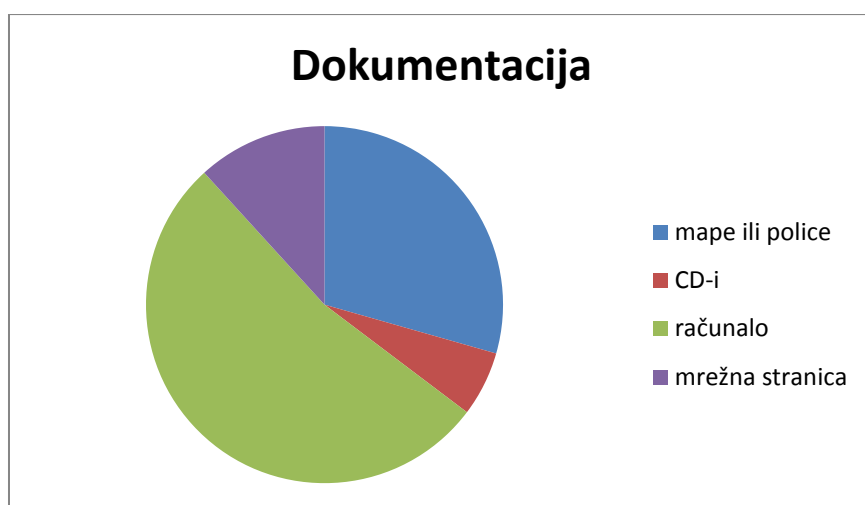
Na ovo pitanje ispitanici su imali dva ponuđena odgovora, DA ili NE. Ukoliko je odgovor DA, slijedilo je potpitanje.

Svih deset knjižnica dokumentira izložbe. Pet knjižnica sprema popratni materijal (mape ili police), jedna knjižnica na CD-e, devet knjižnica računalno (arhiva fotografija ili pismeno) i dvije knjižnice na mrežnoj stranici.

Tablica 12. Dokumentacija izložaba u Knjižnicama grada Zagreba

Reprezentanti	Dokumentacija	Na koji način?
Knjižnica Medveščak	DA	plakat, pozivnica, najavni letak, e-najave na mrežnim stranicama, dočitačnici, katalog, fotografije i knjiga dojmova se arhivira u spremnice (likovne mape) i na CD-e
Dječja knjižnica Marina Držića	DA	fotografije i pismeno – arhiva na računalu
Knjižnica Marije Jurić Zagorke	DA	fotografije, arhiva događanja
Knjižnica Vladimira Nazora	DA	čuvanje popratnog materijala, fotodokumentacija, press clipping

Galerija i čitaonica Vladimira Nazora	DA	fotografije, spremanje kataloga, dočitnika na police
Knjižnica S. S. Kranjčevića	DA	fotografije, snimke, web stranica galerije
Knjižnica Novi Zagreb	DA	spremanje opreme (deplijana, plakata...), računalno
Knjižnica Savski gaj	DA	web i pismeno
Knjižnica Knežija	DA	fotografije
Knjižnica Sesvete (Galerija Oblok)	DA	spremanje promotivnih materijala, računalna arhiva

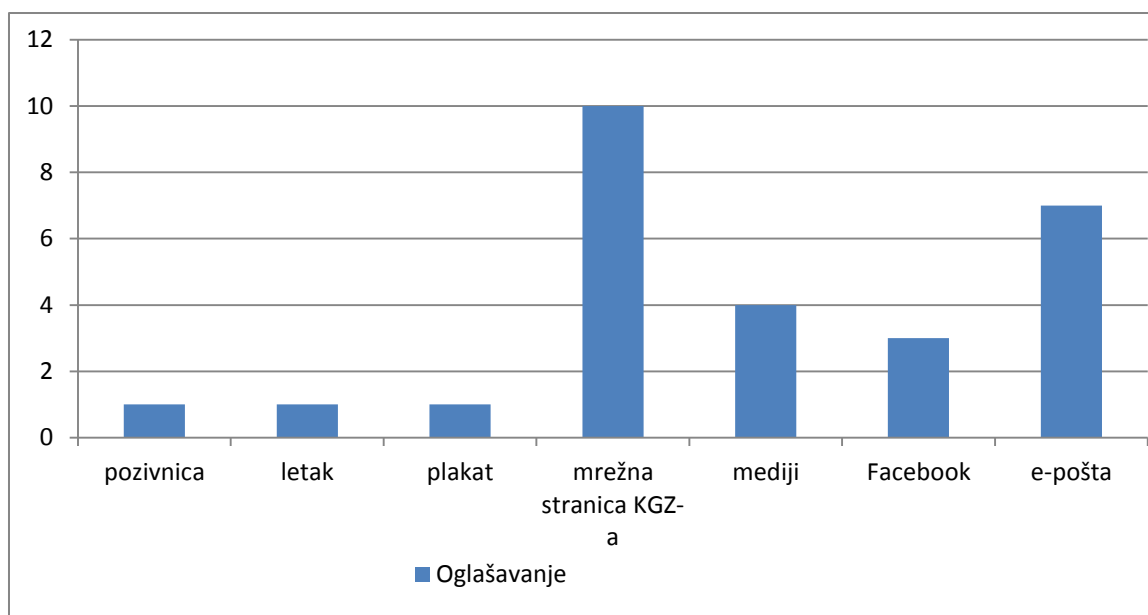
15. Je li Vaša knjižnica oglašava izložbe? Na koji način najčešće oglašavate izložbe?

Na ovo pitanje su bila ponuđena dva odgovora, a slijedilo je potpitanje ako je odgovor DA.

Svih deset knjižnica je odgovorilo da oglašavaju svoje izložbe na razne načine. Putem pozivnica oglašava jedna knjižnica, lecima isto jedna knjižnica, plakatima (jedna knjižnica), mrežnom stranicom KGZ-a (deset knjižnica), e-poštom (sedam knjižnica), medijima (četiri knjižnice) i Facebook-om se oglašavaju ostale tri knjižnice.

Tablica 13. Oglašavanje izložaba u Knjižnicama grada Zagreba

Reprezentanti	Oglašavanje	Na koji način?
Knjižnica Medveščak	DA	pozivnica, letak, najava na mrežnoj stranici KGZ – Knjižnica Medveščak
Dječja knjižnica Marina Držića	DA	mrežna stranica KGZ
Knjižnica Marije Jurić Zagorke	DA	slanje maila kulturnim institucijama, likovnjacima, najava na kulturnim portalima, web stranici Knjižnica grada Zagreba, radio, televizija
Knjižnica Vladimira Nazora	DA	mrežne stranice KGZ-a, Facebook i druge društvene mreže, Newsletter Knjižnice Vladimira Nazora, obavijesti za medije (radio, TV, tiskovine...)
Galerija i čitaonica Vladimira Nazora	DA	mail newsletter, Facebook, mrežna stranica KGZ-a
Knjižnica S. S. Kranjčevića	DA	Facebook, web stranica KGZ, portali, mail-ing liste
Knjižnica Novi Zagreb	DA	Web stranica KGZ-a, mail-ing lista portala
Knjižnica Savski gaj	DA	web stranice i pozivnicom putem e-pošte
Knjižnica Knežija	DA	web stranica Knjižnice Knežija
Knjižnica Sesvete (Galerija Oblok)	DA	slanje mail-a medijima, raznim portalima, mrežna stranica KGZ, plakati

16. Postoji li stručna osoba za postavljanje izložaba? Što je po struci osoba zadužena za izložbe? Koliko osoba sudjeluje u postavljanju izložbi i što su one po struci? Bi li svaka knjižnica trebala imati stručnu osobu zaduženu za izložbenu djelatnost?

Ovo pitanje se odnosi na stručnu osobu zaduženu za izložbe u knjižnicama u usporedbi sa muzejima i galerijama. Pritom se mislilo na izložbenog djelatnika (kustos, muzejski pedagog...). Ispitanici su imali dva ponuđena odgovora – DA ili NE. Potpitanja su slijedila u oba slučaja, ako je odgovor potvrđan i ako je negativan. Dvije knjižnice imaju stručnu osobu za postavljanje izložbi (povjesničari umjetnosti). Ostalih osam knjižnica na izložbenim poslovima po struci imaju diplomirane knjižničare, pomoćne knjižničare i ostale profesije. U svim knjižnicama sudjeluje od jedno, dvoje, troje do devet osoba s autorom izložbe.

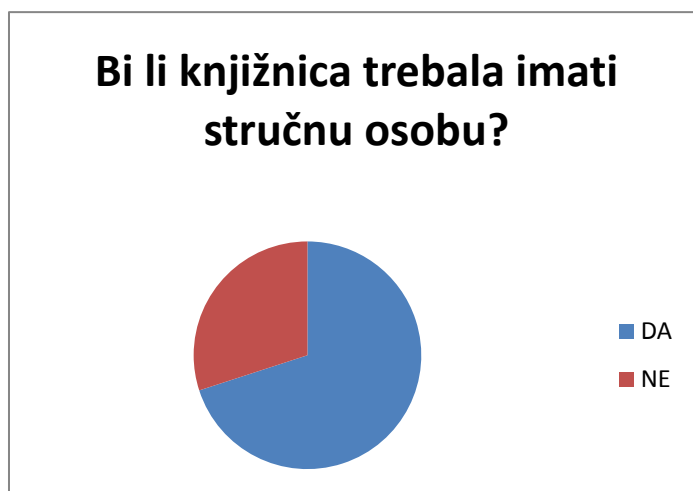
Na pitanje o vlastitom mišljenju o tome bi li svaka knjižnica trebala imati stručnu osobu za postavljanje izložbi, sedam knjižnica je odgovorilo da bi trebalo imati stručnu osobu, a tri da ne treba.

Tablica 14. Stručna osoba za postavljanje izložaba u Knjižnicama grada Zagreba

Reprezentanti	Stručna osoba	Što je po struci?	Koliko osoba sudjeluje i što su po struci?
Knjižnica Medveščak	NE	Diplomirani knjižničar, prof.	Jedna osoba – dipl. knjižničar, prof. jugoslavenskih jezika i

		jugoslavenskih jezika (sada kroatistike) i književnosti, opće lingvistike	književnosti, opće lingvistike
Dječja knjižnica Marina Držića	NE	Diplomirani knjižničari, pedagozi i sociolozi	Dvije osobe – dipl. knjižničar, sociolog i pedagog; dipl. knjižničar, pedagog; i autor izložbe
Knjižnica Marije Jurić Zagorke	NE	prof. komparativne književnosti i jugoslavistike i diplomirani knjižničari	Devet osoba – diplomirani knjižničari i autor
Knjižnica Vladimira Nazora	NE	diplomirani i pomoćni knjižničari	2 – 3 osobe: diplomirani i pomoćni knjižničari
Galerija i čitaonica Vladimira Nazora	DA	povjesničar umjetnosti	tri osobe – povjesničar umjetnosti, autor (umjetnik), knjižničar
Knjižnica S. S. Kranjčevića	DA	povj. umjetnosti i knjižničar	dvije povj. umjetnosti i autor
Knjižnica Novi Zagreb	NE	Diplomirani knjižničari, fonetika i kroatistika	dvije osobe - diplomirani knjižničari, fonetika i kroatistika i autor
Knjižnica Savski gaj	NE	profesor i dipl. knjižničar	dvije – profesor i dipl. knjižničar i pomoćni knjižničar
Knjižnica Knežija	NE	profesori	3 – 4 osobe i autor
Knjižnica Sesvete (Galerija Oblok)	NE	diplomirani	3 osobe – diplomirani

		knjižničar i etnolog	knjižničar i etnolog, autor, slikarica
--	--	----------------------	--

17. Uočavate li neke prepreke i probleme što se tiče izložbene prakse u Vašoj knjižnici ili općenito u knjižnicama? Koje su to prepreke?

Ispitanici su imali dva ponuđena odgovora, DA ili NE. Osam knjižnica je odgovorilo da postoje prepreke i problemi u njihovim knjižnicama što se tiče izložbene prakse. Dvije knjižnice su odgovorile da ne uočavaju prepreke i probleme. Od navedenih prepreka ističu se: nepostojeće propisano radno mjesto izložbenog djelatnika/ce (jedna knjižnica), nedostatak stručnog osoblja (jedna knjižnica), nezaštićen i neadekvatan prostor (jedna knjižnica), tehnički problemi (četiri knjižnice), ugostiteljski objekt (jedna knjižnica), osvjetljenje i zvuk (jedna knjižnica), financije (tri knjižnice), problem na sadržajnoj razini (jedna knjižnica) i dodatna edukacija (jedna knjižnica).

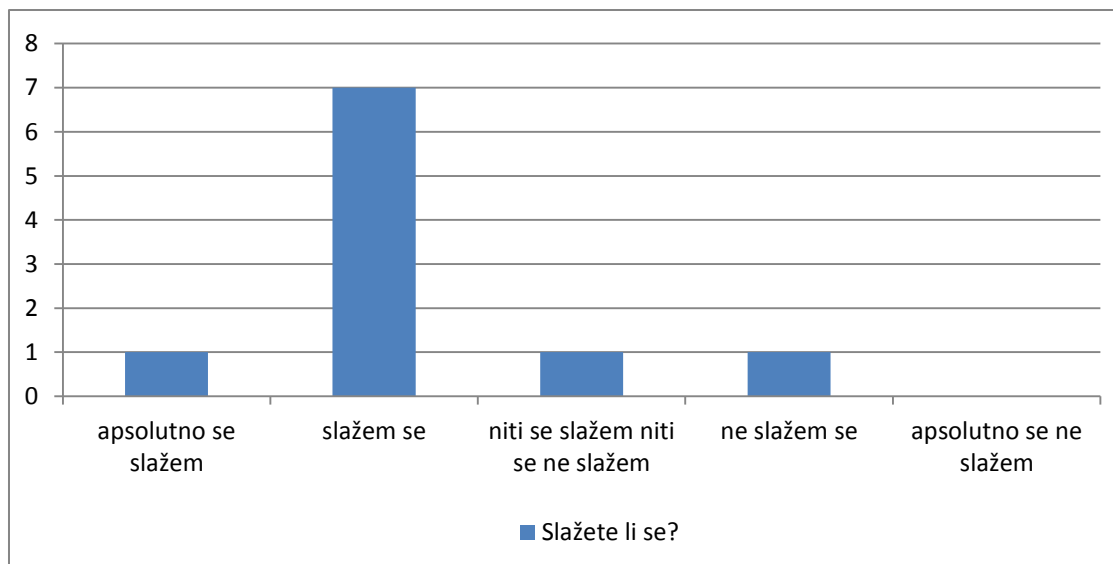
Tablica 15. Prepreke i problemi što se tiče izložbene prakse u Knjižnicama grada Zagreba

Reprezentanti	Prepreke i problemi	Koje su prepreke
Knjižnica Medveščak	DA	nepostojeće propisano radno mjesto izložbenog djelatnika/ce, nedostatak stručnog osoblja, nezaštićen i neadekvatan prostor
Dječja knjižnica Marina Držića	DA	tehnički problemi
Knjižnica Marije Jurić Zagorke	DA	ugostiteljski projekti

Knjižnica Vladimira Nazora	DA	skromna tehnička opremljenost, nedostatak vremena i novca, potrebna dodatna edukacija
Galerija i čitaonica Vladimira Nazora	DA	problem osvjetljenja i zvuka
Knjižnica S. S. Kranjčevića	DA	tehnički problemi, teškoće na sadržajnoj razini
Knjižnica Novi Zagreb	DA	ograničena sredstva i tehnički problemi
Knjižnica Savski gaj	NE	-
Knjižnica Knežija	NE	-
Knjižnica Sesvete (Galerija Oblok)	DA	financije

18. Slažete li se sa sljedećom tvrdnjom: “Izložbena djelatnost unutar knjižničarstva slijeva se pod informativnu / informacijsko-komunikacijsku djelatnost pa je, stoga, treba predefimirati u novo područje djelovanja, odnosno u knjižničnu izložbenu djelatnost.”

Na zadnje pitanje ispitanici su imali ponuđenih pet odgovora: apsolutno se slažem, slažem se, niti se slažem niti se ne slažem, ne slažem se i apsolutno se ne slažem. Sedam od deset knjižnica se složilo tvrdnjom. Jedna knjižnica je odabrala da se apsolutno slaže. Jedna knjižnica se ne slaže, a jednoj je svejedno. Nijedna knjižnica nije odabrala: *apsolutno se ne slažem*.

7.4. Zaključak istraživanja

Budući da je istraživanje provedeno za potrebe diplomskog rada, korišten je relativno malen broj uzorka, samo deset. Ali i na takvom malom uzorku, kako su to knjižnice koje postavljaju svoje izložbe na mjesečnoj bazi, moguće je bilo istražiti kakvo je otprilike stanje izložbene djelatnosti u Knjižnicama grada Zagreba. Cilj istraživanja bio je dobiti odgovore na pitanja imaju li knjižnične izložbe dobre uvjete u odnosu na muzejske, poštuju li se zakonitosti muzejske izložbene djelatnosti te kakvo je znanje osoba koje se bave knjižničnim izložbama i postoje li prepreke i problemi vidljivi u knjižničnoj izložbenoj djelatnosti.

Kao što se pretpostavilo na osnovi literature i na istraživanju koje je provela Milka Tica 2010. godine, Knjižnice grada Zagreba uočavaju doprinos postavljanja izložaba. Istraživanje je pokazalo da narodne knjižnice imaju potencijalno dobar prostor u kojem postavljaju izložbe, odnosi se to na galerijski prostor, izlog te na police, stolove, panoe i dr. u posudbenom dijelu knjižnice ili hodniku. Većina knjižnica postavlja svoje izložbe u izlozima, a te izložbe su dostupne javnosti (korisnicima, posjetiteljima izložbe) tijekom 24 sata. Iako se kaže da je stalni postav *iskaznica* svakog muzeja, u knjižnicama ima manje stalnih izložaba, dok povremene, aktualne izložbe postavlja svaka knjižnica. Iste podatke što se tiče stalne izložbe je donijelo i istraživanje provedeno 2010. godine. Što se tiče prozora, istraživanje je pokazalo da sve narodne knjižnice imaju prozore i da se većina može otvoriti. Knjižnice koje posjeduju izloge su napomenule kako su prozori fiksni, odnosno ne mogu se otvoriti. Time postoji manja šansa da će se izložbeni predmeti oštetiti ili ukrasti. Većina knjižnica ima velike prozore na kojima ne postoji nikakva zaštitna folija za UV zrake. Ipak, neke knjižnice napominju kako postavljaju nadstrešnice iznad izloga, a time su također manje šanse da će

sunčeva toplina i svjetlost oštetiti predmete. Što se tiče osvjetljenja, budući da većina knjižnica ima velike prozore, omogućeno im je dnevno svjetlo. Muzeji, s druge strane pokušavaju se što manje, oslanjati na dnevno svjetlo. No, to nije jedini izvor osvjetljenja, narodne knjižnice upotrebljavaju i umjetno osvjetljenje, stropnu rasvjetu, lampice, reflektore. Istraživanje je pokazalo da većina knjižnica upotrebljava i prirodno i umjetno osvjetljenje. Narodne knjižnice upotrebljavaju raznoliku građu za izlaganje. Ispitanici su slobodno nabrajali što sve upotrebljavaju za izlaganje. Od svega navedenoga, likovne radove izlaže svih deset knjižnica, a potom slijedi knjižna građa, skulpture, fotografije i poster. Iznenadila sam se što su likovni radovi na prvom mjestu zbog pretpostavke da su češće informacijske knjižnične izložbe i da se izlaže više knjižna ili neknjižna građa, poster i dr. Time se pokazala otvorenost prema mladim umjetnicima, kreativnosti i slobodnom izražavanju. Što se tiče vitrina, većina knjižnica u istraživanju ih smatra nepotrebnima pa ih ne upotrebljava. Četiri knjižnice uviđaju korist od vitrina, a odgovaraju ovako: Knjižnica 1: *Povremeno koristimo vitrine. U njima izlažemo, primjerice, vrijedne dokumente, stare knjige ili pak predmete posuđene iz nekog muzeja.* Knjižnica 2: *Skulpture koje asociraju na arheološke nalaze.* Knjižnica 3: *Mi koristimo vitrinu ako će neka izložba to zahtijevati.* Knjižnica 4: *najčešće nakite i suvenire.*

Većina narodnih knjižnica uviđa potrebu opremanja svojih tematskih cjelina i izložbenih predmeta legendama. Podjednako se upotrebljavaju predmetne, tematske i uvodna legenda, ovisno o izložbi. Neke knjižnice napominju da nemaju uvijek legende te da sve ovisi o tome kakva je izložba, gdje je smještena itd. Budući da je u većini knjižnica knjižničar osoba zadužena za postavljanje izložbi, knjižnice su odgovorile da legende sastavlja knjižničar zajedno sa autorom, također ovisno o izložbi. Knjižnice koje ipak imaju i kustosa među knjižničarima, navode kako kustos sastavlja legende. Istraživanje je pokazalo i otvorenost prema stručnim osobama, vanjskim suradnicima, ukoliko to zahtijeva neka izložba. Budući da u knjižnicama ne postoji uvriježena i pouzdana klasifikacija izložaba, nego se preuzima iz muzeološke literature i prilagođava knjižnicama, ispitanici su svojim riječima nabrajali koje sve tipove izložaba pripremaju u knjižnicama. Ranije je spomenuto da su likovni radovi najčešća izložbena građa, pa se tako likovne izložbe najčešće navode. Slijede informacijske – tematske, umjetničke i dr.

Izložbe u narodnim knjižnicama su se počele postavljati vrlo rano, većina se postavlja od osnutka same knjižnice. Tako je u istraživanju najstariji podatak o počecima iz 1948. kada je osnovana sama Knjižnica Vladimira Nazora. Budući da je u istraživanju sudjelovalo samo

deset knjižnica, pretpostavlja se da su počeci postavljanja izložaba zabilježeni i ranije. Od deset knjižnica, pokazuje se da se najviše izložaba počelo postavljati osamdesetih godina prošlog stoljeća. Istraživanje je pokazalo da se izložbe postavljaju na mjesečnoj bazi pa je to oko deset do petnaest izložaba godišnje. Svih deset knjižnica izrađuje popratni materijal uz svoje izložbe, a navedeni su katalog, pozivnica, plakat, letak i deplijan. Podaci se podudaraju s podacima istraživanja iz 2010. godine. U Knjižnicama grada Zagreba održavaju se i popratna događanja uz izložbe, a najčešća su otvorenja izložbi, radionice, predavanja, predstavljanje knjiga i dr. Slični su podaci i u istraživanju iz 2010. godine. Istraživanje je pokazalo da su sredstva ustanove, Knjižnica grada Zagreba, najčešće pokriće troškova. Donacija ima slabo, ali im ipak pomaže Grad Zagreb i Ministarstvo kulture, ranije spomenuto u radu na temelju korištene literature. Isti podatak o sredstvima ustanove donosi istraživanje (2010.). Što se tiče suradnje s drugim kulturnim ustanovama, svih deset knjižnica ostvaruje suradnju s nekima. Najviše su spomenute baštinske ustanove (knjižnice, arhivi, muzeji), fakulteti, škole i vrtići, neprofitne udruge i centri za kulturu (Trešnjevka, Travno i dr.). Podaci o pokriću troškova i suradnji s drugim kulturnim ustanovama, pokazuje da narodne knjižnice, odnosno osobe koje se time bave imaju znanje i interes da izložbe budu postavljene u dobrim uvjetima, imaju potrebna sredstva i prisutnost stručnih osoba ukoliko to neka izložba zahtijeva. Istraživanje iz 2010. pokazalo je kako većina narodnih knjižnica u Hrvatskoj ne vodi evidenciju o posjetiteljima. Ovo istraživanje, u kojem sudjeluje deset knjižnica, pokazuje da većina knjižnica vodi nekakvu evidenciju. Primjerice, knjižnice koje posjeduju izložbeni prostor u izlozima, teže vode evidenciju o posjetiteljima te su imale podatke o posjetiteljima na otvorenju izložbe, oko 30 posjetitelja. Izložbe koje imaju svoj galerijski prostor broje podatak od 500 posjetitelja tijekom pojedine izložbe. Svih deset knjižnica pravilno dokumentira svoje izložbe. Najčešće je to računalno, pismeno ili spremanjem fotografija u mape. Većina knjižnica sprema popratne materijale u fizičke mape ili police. Navedeni su i CD-i te na mrežnoj stranici KGZ-a. Što se tiče oglašavanja izložaba, svih deset knjižnica oglašava izložbe. Najviše se oglašava na mrežnoj stranici KGZ-a, putem e-pošte, medija, Facebook-a, pozivnicom, letkom i dr.

Nakon što su obrađeni uvjeti i zakonitosti koje bi knjižnična izložbena djelatnost trebala poštivati, istraživanje je pokazalo da Knjižnice grada Zagreba imaju potencijalno dobre uvjete, ali bi se trebalo više orijentirati na sam prostor, osvjetljenje i zaštitu izložbene građe. Što se tiče načina održavanja izložaba i sve što izložbe mogu obuhvaćati, Knjižnice grada Zagreba imaju interes za dokumentaciju, oglašavanje, suradnju s drugim kulturnim

ustanovama, vođenje evidencije o posjetiteljima, popratna događanja te popratni materijal. Odgovor na pitanje poštuje li se zakonitosti muzejske izložbene djelatnosti je DA, ali svakako je potrebna dodatna edukacija.

Nedostaci vezanih uz knjižničnu izložbenu djelatnost se odnosilo na nepostojanje stručne osobe koje spominje Milka Tica u svom radu. Pitanje iz anketnog istraživanja (2010.): *Je li postavljanje izložbi u opisu radnog mjesta osobe koja ih postavlja?* rezultiralo je brojem 89, od mogućih 115 knjižnica, koji su odgovorili NE. U ovom istraživanju, od deset knjižnica reprezentanata, samo dvije imaju stručnu osobu, kustosa, odnosno povjesničare umjetnosti. U ostalim knjižnicama, osobe zadužene za postavljanje izložaba, po struci su diplomirani knjižničari, pomoćni knjižničari i ostale profesije. Na pitanje *bi li svaka knjižnica trebala imati stručnu osobu za postavljanje izložbi?*, tri knjižnice su odgovorile NE. Jedna knjižnica je za razlog navela: *Mislím da se uvijek u svakoj knjižnici nađe osoba sa dugogodišnjem iskustvom koja zna kako to učiniti, a da bi nam trebali ponekad savjeti onda pitamo.* Od knjižnica koje su odgovorile potvrdno, izdvajam jednu koja smatra da bi trebala postojati osoba koja bi se samo time bavila u knjižnici i tako bi svi radili ono što im je u opisu posla. Što se tiče prepreka i problema, istraživanje je potvrdilo pretpostavke iznesene u teoretskom dijelu. Navedeni su tehnički problemi, nedostatak stručnog osoblja, nezaštićen prostor, ograničena sredstva i dr.

Budući da sve više knjižnica postavlja izložbe u svojim izložbenim prostorima, a potrebno je dodatno stručno osoblje koje će se time baviti, stvorila se ideja (Milka Tica, 2010.) da se izložbena djelatnost unutar knjižničarstva, ne ubraja više pod informativnu / komunikacijsku djelatnost, već da se predefinira u zasebnu knjižničnu izložbenu djelatnost. U istraživanju se većina knjižnica složila s tim prijedlogom. No, ipak je istražen manji broj reprezentanata, pa bi bilo dobro da u sljedećem sličnom istraživanju sudjeluju sve narodne knjižnice u Zagrebu.

8. Zaključak

Na temelju pročitane literature, istraživanja iz 2010. godine te istraživanja u ovom radu 2018. godine možemo zaključiti da su izložbe danas već konstanta u narodnim knjižnicama, odnosno Knjižnicama grada Zagreba, a izložbena djelatnost je dio knjižnične djelatnosti koja sa sobom nosi određene zadaće koje se trebaju ispuniti.

Izložbe najčešće svoje mjesto pronalaze u muzejima i galerijama te su utvrđene određene zakonitosti i termini koje donosi muzeologija. Prvenstveno se to odnosi na prostor, osoblje, dokumentaciju i izložbenu građu. Što se tiče knjižničnih izložaba ne postoje uvriježeni termini i zakonitosti kojih se izložba u knjižnici treba držati već se preuzima iz muzeološke literature i prilagođava knjižnicama. To se tiče prvenstveno klasifikacije knjižničnih izložaba i izložbene građe. Knjižnice grada Zagreba imaju izlagačke prostore, izložbenu građu te pomagala. Što se tiče elemenata muzejske izložbe, uviđamo nedostatke u knjižničnim izložbama po pitanju prozorskih otvora i osvjetljenja te zaštite izložbene građe i vitrina.

Narodne knjižnice svojim radom i projektima, pa tako i izložbama ostvaruju aktivan odnos s korisnicima, odnosno posjetiteljima izložaba. Uz izložbe se održavaju i popratna događanja, poput radionica ili predavanja. Može se reći da su Knjižnice grada Zagreba na vrlo dobrom putu što se tiče aktivnog odnosa prema korisniku i otvorenosti prema svim dobnim skupinama, spolu, obrazovanju itd. Uz to, ostvaruju i suradnju s drugim kulturnim ustanovama, od muzeja, arhiva, fakulteta do neprofitnih udruga i likovnih amatera.

Na temelju iskustva osoba koje se bave knjižničnom izložbenom djelatnošću, a većinom su to knjižničari, može se reći da pojedine osobe imaju znanje i vještine koje se tiču postavljanja izložaba, od opremanja legendi, osvjetljenja, dokumentacije, oglašavanja i dr. Ipak, zbog profesionalizacije djelatnosti te prelaska na višu razinu izložbene djelatnosti pretpostavlja se da je potrebna stručna osoba, koja bi se time bavila. Dok je u muzejima jasno tko se bavi izložbama, u knjižnicama nije. Knjižničari u svom opisu posla imaju raznolik program kojeg se trebaju držati, a u njemu su navedene i izložbe. Time se vraćam početnoj ideji Milke Tice za otvaranjem potencijalnog novog radnog mjesta – izložbenog djelatnika.

9. Literatura

- Albaneže, N. Interpretacija i izložbena komunikacija. Zbornik II. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti : (Zagreb, 27. – 29. Travnja 2006.). Zagreb : Institut za povijet umjetnosti, 2007.
- Bekić, I. Galerija Prozori 14. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 2014.
- Belan-Simić, A., Đukec Kero, I. Strateško planiranje i javnozagovaračke aktivnosti Knjižnica grada Zagreba // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 58, 1/2(2015), str. 29-44.
- Belcher, M. Exhibitions in museums. London : Leicester University Press, 1992.
- Blažeković, T. – Furlan, B. Knjižnica osnovne škole. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1993.
- Gob, A. – Drouguet, N. Muzeologija : povijest, razvitak, izazovi današnjice. Zagreb : Antibarbarus, 2007.
- Grašić-Kvesić T, Skerlev, K. Izložbena djelatnost u Knjižnici Tina Ujevića. // Narodne knjižnice kao treći prostor, uredile Dunja Marija Gabriel, Jelica Leščić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2015.
- Gregurević, G. Izložba kao način komunikacije u školi // diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2003.
- Horić, A. Knjiga kao izložbeni objekt u knjižnici. // Muzeologija. 48/49(2012), str. 38.
- IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
- Laszlo, Ž. Jednostavna muzeologija – Museologia simplex. Zagreb: vlast. nakl., 2015.
- Malnar, A. Upute za poslovanje narodnih knjižnica. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1996.
- Maroević, I. Komunikacijska uloga muzejske izložbe. // Informatica museologica 1-2, 1988.
- Maroević, I. Uvod u muzeologiju. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 1993.
- Miles. R. Muzeji i javna kultura: kontekst za komuniciranje znanosti // Informatica Museologica 1-2(1988), str. 85-86.
- Ostoić, S. Galerija VN, Zagreb: 2004. – 2013. // seminarski rad, kolegij: Izložbe u knjižnici. Zagreb, 2014.
- Stublić, H., Vujić, Ž. Oblici knjižne baštine i njihovo prezentiranje na izložbama // Muzeologija, 48/49. Zagreb: FF.

Tadić, K. Rad u knjižnici. Opatija : Naklada Benja, 1994.

Tica, M. Model komunikacije izložbom i njezino dokumentiranje u knjižnici : vizualni i virtualni svijet // doktorski rad. Zagreb : M. Tica, 2012.

Vujić, Ž. Izvori muzeja u Hrvatskoj : including a comprehensive summary in English. Zagreb: Art magazin Kontura, 2007.

Zakon o knjižnicama. // Narodne novine: službeni list Republike Hrvatske. Br., 105, 1997.

Zakon o muzejima // Narodne novine: službeni list Republike Hrvatske. Br., 142, 1998.

Žentil Barić, Ž. Primjena intervjua kao istraživačke metode u knjižničarstvu // diplomski rad, Zadar, 2016.

Internetski izvori:

Izložba. Hrvatska Enciklopedija. Dostupno na:
www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=28290 (06.06.2018.)

Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na:
<http://www.kgz.hr/hr/o-nama/misija-vizija-i-strategija/222> (27.9.2017.)

Mesić, Đ. Narodna knjižnica – prilog određenju pojma. // Journal of Information and Organization Sciences. 15(1991), str. 150-151. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/79913> (09.10.2017.)

Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi // Narodne novine 108 (2002). Dostupno na:
http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_09_108_1751.html (09.10.2017.)

Strateški plan Knjižnica grada Zagreba 2014. – 2020. Dostupno na:
https://issuu.com/knjinicegradzagreba/docs/strate_ki_plan_knji_nica_grada_z (05.06.2018.)

Tadić, K. Rad u knjižnici : priručnik za knjižničare. Dostupno na:
<http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/katm.htm> (14.9.2017.)

Vujic, Ž. Uvodno predavanje na kolegiju Muzejske izložbe. Dostupno na:

<https://www.muih.hr/images/stories/dokumenti/Zarka%20Vujic.pps> (10.07.2018.)

UNESCO-v Manifest za narodne knjižnice 1994. Dostupno na:

http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm (03.10.2017.)

10. Prilozi

Prilog 1: Protokol strukturiranog intervjua

Filozofski fakultet, Odsjek za informacijske znanosti – bibliotekarstvo i muzeologija

Istraživanje: Istraživanje stanja izložbene djelatnosti u knjižnicama

Hvala Vam što ste pristali sudjelovati u ovom istraživanju. Njime želim prikazati stanje izložbene djelatnosti u narodnim knjižnicama grada Zagreba - KGZ. U tu svrhu, zbog brojnosti knjižnica koje mogu sudjelovati u istraživanju odabrane su kao reprezentanti deset knjižnica koje pokrivaju čitav grad. Zanima me u kojoj mjeri knjižnice provode izložbenu djelatnost u odnosu na muzejsku izložbenu djelatnost te detektirati eventualne prepreke i probleme s kojima se kod provođenja ovog vida djelatnosti susreću narodne knjižnice. Molim Vas odgovarajte onako kako stvarno jest. Vaše odgovore ću bilježiti u obrazac, a nakon što ih obradim, dobivene uvide prikazat ću u diplomskom radu.

Ustanova: _____

Projekt: _____

Ispitivač: _____

Ispitanik: _____

Mjesto: _____

Vrijeme: _____

1. Imate li u knjižnici poseban prostor namijenjen za postavljanje izložbi? Odgovorite s DA ili NE. Ukoliko je odgovor DA, pitati:

1.1. Kako izgleda prostor u kojem postavljate izložbe? Opišite ukratko.

1.2. Koja je veličina (m²) prostora u kojem se postavlja izložba?

1.3. Imate li u knjižnici neku stalnu izložbu?

2. Postoje li prozorski otvori u prostorima postavljenih izložaba? Ukoliko je odgovor DA, pitati:

- 2.1. Jesu li prozori po veličini maleni, srednji ili veliki?
- 2.2. Jesu li prozorska stakla prekrivena zaštitnim folijama za UV zrake?
3. Je li osvjetljenje prirodno, umjetno ili oboje? Opišite ukratko.
4. Koju građu najčešće izlažete? Opišite!
5. Koristite li kod izlaganja izložbene vitrine? Ukoliko je odgovor DA, pitati:
 - 5.1. Što izlažete u vitrinama?
6. Opremate li svoje tematske cjeline i izložbene predmete legendama? Ukoliko je odgovor DA, pitati:
 - 6.1. Koje tipove legendi koristite?
 - 6.2. Tko sastavlja sadržaj legendi i prilagođava li se on potencijalnoj publici?
7. Koje vrste izložaba pripremate u Vašoj knjižnici?
8. Kada je započela tradicija postavljanja izložbi u Vašoj knjižnici (godina)?
 - 8.1. Koliko često godišnje postavljate izložbe?
9. Izrađujete li za izložbe popratni materijal? Ukoliko je odgovor DA, pitati:
 - 9.1. Što izrađujete od popratnog materijala?
10. Ima li popratnih događanja uz izložbe? Ukoliko je odgovor DA, pitati:
 - 10.1. Koja su to događanja?
11. Kako pokrivate troškove izložaba?
 - a) sredstva ustanove
 - b) donacija
 - c) ostalo:
12. Postoji li suradnja sa drugim kulturnim ustanovama? Ukoliko je odgovor DA, pitati:
 - 12.1. S kime najčešće surađujete?
13. Vodite li evidenciju o korisnicima? Ukoliko je odgovor DA, pitati:
 - 13.1. Koliki je otprilike prosječan broj posjetitelja po izložbi?
14. Je li Vaša knjižnica dokumentira izložbe? Ukoliko je odgovor DA, pitati:

14.1. Kako dokumentirate izložbe?

15. Je li Vaša knjižnica oglašava izložbe? Ukoliko je odgovor DA, pitati:

15.1. Na koji način najčešće oglašavate izložbe?

16. Postoji li stručna osoba za postavljanje izložaba? Ukoliko je odgovor DA, pitati:

16.1. Što je po struci osoba zadužena za izložbe?

16.2. Koliko osoba sudjeluje u postavljanju izložbi i što su one po struci?

16.3. Bi li svaka knjižnica trebala imati stručnu osobu zaduženu za izložbenu djelatnost?

17. Uočavate li neke prepreke i probleme što se tiče izložbene prakse u Vašoj knjižnici ili općenito u knjižnicama? Ukoliko je odgovor DA, pitati:

17.1. Koje su to prepreke?

18. Slažete li se sa sljedećom tvrdnjom: "Izložbena djelatnost unutar knjižničarstva slijeva se pod informativnu / informacijsko-komunikacijsku djelatnost pa je, stoga, treba predefinirati u novo područje djelovanja, odnosno u knjižničnu izložbenu djelatnost." Odaberite jedno od ponuđenog:

a) apsolutno se slažem

b) slažem se

c) niti se slažem niti se ne slažem

d) ne slažem se

e) apsolutno se ne slažem.

Popis kratica

EBLIDA

IASL

IFLA

IRA

KGZ

NSK

SWOT

UNESCO